

باش تورکستان

تورکستان ملی استقلال مفکوره سینی تاراتوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

ساره 28

مارت 1932

1929نجی ییلنک ده قابر -
ندان چیقا باشلاغان

بو ساندا:

- 1 - «تورکستان وه بوخارا» می، یوقسا توغریدان توغری «تورکستان»؟ باش مقاله
- 2 - «شکلجه قومونیس، معناچه ملتچی» . چوقای اوغلی مصطفی
- 3 - تورکستانده انقلاب دوری II . تیمور اوغلی
- 4 - لاسنیک قوغورچاق چانای
- 5 - ساغلام فکر که قارشو بولشه ویک هجومی چاغاتای
- 6 - «بورزوآ مفکوره سی اسیرلگنده» قوات
- 7 - تورک غازیتاجیلنی I . توقتامش اوغلی
- 8 - یابراغم (شعر) ایلتهر
- 9 - استقلالچی قازاچیلار * * *
- 10 - مانجور یادا م
- 11 - فلسطین مسئله سی اطرافندا ع
- 12 - «سولوفکی» دان فینلاندیاغا قاجوب چیققان اوج تورکستانلی حقنده
- 13 - بهرلین ده: بر آلمان عالمینک تورکستان حقنده مهم بر قونفهرانسی
- 14 - تورکستان خبرلهری

باش تور كىتابخان

تور كىتابخان مىلىي استقلال مەككۈرە سىنى تاراتۇچى آيلىق جەمئە
باش مەھرى: چوقاي اوغلى مصطفى

1929 ئىنجى يىلىك دەقابر -
ندان چىققا باشلاغان
مارت 1932 | 28 سارە

«تور كىتابخان ۋە بوخارا»، مى
يوقسا توغرىدا توغرى «تور كىتابخان»؟
(«ئىچىن سەئادەت بوخارا ۋە تور كىتابخان» مەنەبەئە)

بەر بىر كۈرەشكە مۇۋەپپەقىيەتلى چىقۇنك بىر ئىچى شەرتى مەين
مەبەت بىر پىروگرام تۈۋەرە گەندە بىر لەشە يىلمە كىدەر. تور كىتابخان روسىيە
تامانىدا ئالۋى دورىدە بىز بىر لەشكەن ۋە مەشكەل بىر حالغا كىلە
آلماغان ايدىك. حتى 1917 ئىچى يىلى انقلابى باشنادا ۋە سوۋگراگى
عسىان خىر كاتىنك اۇقۇزغىن چاغلار ئىدادا اۇقۇزغىن ۋە يارەلى نەقشە.
مىلى كۈچلەر ئىمىزنى حەقىقى مەفھۇمدە بىر لەشكەر آلالماغانمىز.
ايمپىرىيالىست روسىيە نك بىر تۈدە عىسكىرى تور كىتابخان كەبى قو-
جامان بىر اۋلەكەنى يالغىز بىزدە بىر لك بولماغانلىقى سايەسەندە گە غايت
آز نەقشە ايله ضبط ايتە بىلگەن ايدى. خوقۇد، بوخارا، خىۋە ۋە

ياڭا

« مىلى يول »

ايدىل-اورال استقلال فەكرىگە خەدمەت ايتۇچى آيلىق
جەمئەدەر. عرب خەرفلەر يە چىقادەر.

آدرەسى:

Redaction „Milli Yol“
Berlin-Charlottenburg
Goethestrasse 5

« امل جەمئەسى »

قىرىم تور كىتابخان استقلال فەكرىنى تاراتقۇچى
اوبش كۈنك جەمئەدەر. عرب خەرفلەر يە چىقادەر. آدرەسى:

„Emel Medjmuasi“ str. Ardealului N. 3
Bazargic - Romania

« بىرۈمىنە »

قافقاسىيا، او قرايىنا ۋە تور كىتابخان استقلاللارنى قور-
غاۋچى فرانسۇزچە آيلىق جەمئەدەر. آدرەسى:

4, villa Malakoff, Paris (16)

« استقلال »

استقلالچى آذرى مەھرى تاماندا بىرلەشكەن لاتىن
خەرفلەر يە ھەر اۋن كۈندە چىقارماقتا بولغان بو
قىمەتلى غازىتەنى او قۇچىلار ئىمىزغا تۈسە ايتەمىز. آدرەسى:

Berlin-Charlottenburg 2, Postfach N. 16

« قافقاسىيا ئاغلەبىرى »

شمالى قافقاسىيا مىلى استقلال دەۋاسىنى تروچ ايتۇچى
آيلىق جەمئەدەر. روس تىلىدە چىقارماقتا. آدرەسى:

Warszawa, Morszynska, 39
Pologne

تورکمه‌نستان خانلاری، قارا تیگین وه شهرسبز بیکله‌ری ههر بری اوز باشیغا حرکت قیلغان، اوز باشیغا اوز مملکتینک آستانه‌سی آلدنداغنه اوزینی چیت دوشماندان مدافعه قیلشغا اورونگه‌ن ایدی. او زمان بابا لاریمزدا تورکستانلیک توپغوسی یوق ایدی. خوقند، بوخارا، خیوه وه سائره‌نک روسیه‌گه قارشو آیریم نقرتله‌ری تورکستانی روسله‌ردن مدافعه اوچون يتوشمه‌دی. یوقاریدا کور-سه‌تیلگه‌ن قوتلار برله‌شوب خوقند، بوخارا، خیوه، قارا تیگین، شهرسبز، تورکمن، قازاق، قرغز آیریم قبیله‌چکلهری اورنیغا بر-له‌شکه‌ن تورکستان وطنپورلگی حکم سورگه‌ن بولسایدی، تور-کستان اوز استقلالیتی ساقلاب قالغان وه تقدیر بزنی اجنبی تضییقی خورلغندان وه ذلتندن قوتقارغان بولور ایدی.

روسیه تورکستانده اوز حاکمیتینی بیرله‌شتریب آغاندان سوڭ تورکستانلیهر آراسنداگی قبیله‌چیلکنی کوچه‌یتمه‌ککه کیریشدی. بو یولدا روس حکومتی موفقیتنک آز بولماغانلغینی 1917 نچی ییل انقلابی دورنده عملده کوردک.

ههمه‌مز اوچون بر بولغان تورکستان مختاریتی پروگرامینی قازاق، قرغز، اوزبیک، تورکمن ههر قایسیمز آیریم-آیریم اوز بیلگه‌نیمزچه، اوز اصولیمزچه مدافعه‌غه کیریشدک. حتی بولشه‌ویک-له‌ر حکومت باشیغا کیلیب عموم تورکستان خلقینی عینی حقوقسزلقغا کتیردیکله‌ری زمان ههم بز تورکستانلیهر اوز آرا عمومی بر آڭلاشما تیلی تاپا بیلمه‌دک. ملی دوشمانغا قارشو مجادله فرصتینی ایسه اوز آرا کیلیشوله‌ر اوچون صرف ایتدک.

بوخارا وه خیوه ایسکیسی که‌بی روسیه واسالی حالدا قالا باردی. بو ایکی خانلقنی ملی مستقل دولت دیب تاپا بیلگه‌ن کیشیله‌ر بو کونله‌رده ههم بولا بیلیر. فقط بو مطلقا یا گلش. بو خانقلارنک جسمینی قورونوب اسمینی گنه ساقلاب قویوش، روسیه اوچون تاشقاریداغیلارنک نظرنی چارلق غصب وه ظلم سیاستدان تاپدیر-

ماقفا خدمت قیلادرغان بر کوز بویا وچیلق اویونی ایدی. حتی تورکستان «باسماچیلق» نتیجه‌سنده ساویت حکومتنده قورتولا آلسادا تورکستانک تام یوره‌گنده روسیه‌نک بره‌ر واسالی بولغان بوخارا وه خیوه خانقلاری موجود بولوب قالغان تقدیرده تورکستان باری بر اوزون سورمه‌سده‌ن یهنه روسیه بویوندوروغی آستینا توشوب قالار ایدی. بواگا هیچ شبهه یوق؛ بز تورکستانلیهر-نک بونی ههر زمان خاطریمزدا ساقلاشمز کیره‌ک.

اکیچمیشمزنک وه حاضر دوام ایتوب تورگه‌ن ملی فاجعه‌مزنک عبرت درسله‌ری بزده‌ن تولوق بر ملی برلک طلب ایتهدر. تورکستانده بیر برلگی حاصل بولماغونچا ملی برلک بولا آلمایدر. تورکستان یالغز بورونعی بوخارا وه خیوه خانقلارینی دا اوز ایچیگه آلوب بوتون بر مملکت بولغانی حالداغنه قورتولا آلور، قورتولا جاق دا. یالغز ساویت روسیه‌سیگه قارشو بوگونکی کوره‌شیمز منافی اوچون گنه ایمه‌س، بلکه دیگر ههر قاندای روسیه‌ده‌ن ده ملی قورتولوشمزن منافی نقطه‌ نظرندن بزنگ اصلا «تورکستان وه بوخارا»، «تور-کستان وه خیوه» دیب سویله‌مه‌سلگمز کیره‌ک وه سویله‌مه‌ککه هیچ حقمزده یوق.

تورکستان تاریخی، جغرافی، ملی، اقتصادی وه ههر جهته‌ن بردر.

بز تورکستان چیگه‌ره‌له‌ری ایچنده آیریم-آیریم وه حتی بربریگه دوشمان خانقلارنک بولووی آرقاسندا تاریخی خطالارنک بولوب اوتکه‌نلگینی انکار ایتمه‌یمز... بز بو تاریخی خطالار نتیجه‌ سینک قاندای فلاکتله‌ر کتیرگه‌نلگینی په‌ک یاخشی بیلهمز. ایندی باشقا بر دور، بر ملتک بولونوب کیتکه‌ن پارچالارینک ملی دولت حالدا برله‌شو دوری کیلیدی. ههر تورکستان وطنپورری، حاضرغی ملی کوره‌شنک وه مستقبل ملی قورولوشنک جدیتینی آڭلاغان ههر تورکستانلی «تورکستان وه بوخارا»، «تورکستان وه خیوه»،

«تۈركىستان ۋە قازاغىستان» ۋە سائىرە دىپ آيرىلىق قويمايدان ،
ھەر كىمگە ھەر يىردە ۋە ھەر زامان تۈركىستاننىڭ آيرىم قىسىملىرىنىڭ
مىلى، اقتصادى... جەھەتلەردەن بولونماس بىر بوتۇن ايكەنلىكىنى
تەلپىن ايتىمەيدىر.

«تۈركىستان ۋە بوخارا» دىپ پارچىلاپ آتاماق بىزنىڭ اوزىمىزدە
بىر آيرىلىق روھى توغدىراچاغى كەبى ، خارجدادا «تۈركىستان» ۋە
«بوخارا» آتلى ايكى تورلو مملەكت ۋە «تۈركىستانلى» ، «بوخارا»
رالى «نامىدا ايكى آيرىم ملت بار ايكەن دىگەن ياكلىش ۋە مىلى
حرەكتىز اوچون نىھائىتدە ضررلى فكرلەرنىڭ تارقالوويغا سەبب
بولاجاقدىر.

بو خالىنىڭ بولماسلىقى لازىم.

بىزنىڭ مىلى قورتولوشىمىز ، دىمەك ، خەلقىمىزنىڭ بوتۇن كىلەچەكى
يالغىز مىلى بىرلىكىمىزگە باغلىدىر.

عمومى دوشماندان قورتولغان مىلى تۈركىستان اوز اچكى
تەشكىلات مەسىلىسىنى اوزى حل ايتە يىلەدر. كىلەچەك مەستقل تور-
كىستاننىڭ آيرىم مەختار (آوتونوم) ولايتلەرى بوخارا ، خىۋە ۋە سائىرە
دىبىمى ، يوقسا اوزبېكىستان ، توركەمەنىستان ، قازاغىستان... دىبەبى
آنالادىر — بو ، اچكى ادارى بىر مەسىلەدر.

خەلاصە: «تۈركىستان ۋە بوخارا» ، «تۈركىستان ۋە فلان»

ايمەس ، يالغىز: —

تۈركىستان!

* * *

«شەكلىچە قومۇنىست ، مەنناچە ملتچى»

«ياش تۈركىستان» نىڭ بو سائىدا درج ايتىدىگىز بىخ مەقالەلەر-
دەن او قوجىلارمىز تۈركىستانداغى اڭ مەسئول ساۋىت ايشچىلەرى
آراسىدا لىنىيىچىلىككە قارشو بىر احوال روحيەنىڭ حەم سورمە كە

ايكەنلىكىنى آڭلاياچاقلار. فىض اللە خواجه بولسا بىكەنلىكىمىز مەيدان ئايمىسى
اوزىنى نە قادار «خالص» قومۇنىست-لىنىيىچى قىلىپ كورسەتمە كىچى
بولسادا ، فىض اللە خواجه ھىچ بىر وقت حەقىقى بولشەۋىك بولماغان ،
بولالمايدىدا. موسقوا بولشەۋىكلەرگە فىض اللە خواجه كەبىلەرىنىڭ
خالص قومۇنىست بولۇۋىنىڭ كىرەكى دە يوق. موسقوا بولشە-
ۋىكلەرى ساۋىت حەكومىتىنىڭ وجودگە كىلىش چاغىدا نازىق تۈركىستاندا
اوزلەرگە «تىگ حەقۇقلى اورناقلار ايمەس ، اطاعتكار تىرجمانلار
ۋە بو يورۇقلارنى تەنقىدسىز بەجەرگۈچى مېرەشەلەر» آقتارغان ايدىلەر.
بو ادەمىزنى تۈركىستاندا ساۋىتە حەكومىتى تارىخىگە عائىد مەھم بىر اثر
يازغان بولشەۋىك گەئورگى سافاروفدە اوز كىتابىدە تەسدىقلايدىر.
بۇنىڭلە بىراىر ، فىض اللە خواجه ، ايسكى جەدىدلەر تەسەسەندەن
بولشەۋىك فرەسەندە بىرگە «نەمۇنە» بولغان سىبىلى ، موسقوا بولشە-
ۋىكلەرى اوچون كىرەكلى ۋە قىمەتلىدر؛ چونكە فىض اللە خواجه
روس بولشەۋىزمى ايلە ايسكى تۈركىستان مىلى قورتولوش حرەكاتى
آراسىداغى ، حەقىقتە ھىچ بىر زامان موجود بولماغان ، رابطە اوچون
بىر «جانلى دىلىل» رولىنى اوينايدىر. مەنە شۇنىڭچوندىر كە موسقوا
بولشەۋىكلەرى فىض اللە خواجهنى ، اونىڭ بوتۇن «مەفكۇرەۋى خەتا-
لارى» غا قاراماسدان ، اوزبېكىستان حەكومەت رەئىسلىكىدە ۋە ساۋىتلار
اتفاقى مەركىزى اجرا قومىتەسىنىڭ 7 رەئىسەندەن بىرى اورتدە
ساقلايدىرلار.

موسقوا بولشەۋىكلەرىنىڭ بو «ساختە دىلىل» رولىنى اوينايدىرغان
فىض اللە خواجهغا «حرەت» ايتىشلەرى ھەر نەرسەدەن زىادە تور-
كىستاندا موسقوا ايدىئولوژىسىنىڭ يوقلىغىنى كورسەتەدر. بونى بىز
حەقىقتەدە كورۇپ تورۇبىمىز. ساۋىت غازىتالارى ھىچ بىر زامان
مەفكۇرە ياكلىشلىقلارى ۋە لىنىن باش چىزىغىدان چىقىشلار حەقتە
بو كۈنگىدەك كۈب يازماغان ايدىلەر. تۈركىستان غازىتالارىنىڭ يانوار
ۋە فېۋرال نەسخەلەرى لىنىن قانۇنلارنى بوزغۇچىلارغا خەتتە يازىلغان

ھەر تورلای باقیریش، سو گوش وه دو قلاز بله ن تولغان.
 شایان دقتدر که، تورکستانداغی «لینین علیهدارلنی»، «بور-
 ژو آایدیولوژیسی» وه اون لارچا باشقا تورلو «ملی عکس الانقلاب»
 شکله رینک اگوچه بیسی، زمان اعتباریله «بیش ییلق پلانک سو-
 گنجی ییلی» غا توغری کیلمه کده در.
 تورکستان ملی قومونستلاری آراسنداغی اصل «ملی عکس-
 الانقلابچیلیق» حرکتی «بیش ییلق پلان» تطبیق ایته باشلاغاچ
 کیسکین بر شکل آلا در. اسماعیل سعد وقاص نك موسقو اداچقا-
 درغان «بولشهویک» مجموعه سنده زراعت قومیساری سمیرنوف ایله
 قومیسارلار شوراسی رئیس ریقوف نی وه عموه پتله بوتون ساویت
 حکومتینی «قولونیزاتورلق» («استملکه چیلک») بله ن عیله ب
 چیشی؛ ساویت حکومتینی حاضرغاچا هم تینچتمه گن سعدالله
 قاسیم مسئله سی؛ منان رامز، باتو وه تاشکند قومونست دارالفنون
 مدیری خانسوار که بی آک تازه ایدیتولوغ سانالوب کیلگن قومو-
 نیستلارنک «عکس انقلابی» حرکتلری؛ وه بالآخر یونوس،
 مینوبای که بی قیزیل پروفه سورلارنک «بورژوا مفکوره سی اسپر-
 لگنده» ایکه نلسکلرینک آگلا شلوب قالووی — مه نه بونلار یالغز
 زمانچا «بیش ییلق پلان» بله ن باغلی حادثه لهر بولماسدان، شو
 پلانک توغدوردینی وقعه وه کورونوشلهر در. «بیش ییلق پلان»
 قارشوسینغا برنجی عصیان قیلوچی کشی بولشهویک فرقه سینغا ملی
 انقلابچیلار صفندن چقیب کیلگن اسماعیل سعد وقاص بولسا، بو
 بیش ییلق پلانک «سوگنجی ییلی» ندا «بورژوا مفکوره سی اسپر-
 لگی» که توشکه نلهرده هیچ بر وقت بورنیغا ملتجیلک ایسی کیرمه-
 گن وه لینین مکتبنده تریه کوروب پتوشکهن، قومونست
 دارالفنونی یاش قیزیل پروفه سورلاری یونوس وه مینوبای لاردر...
 طبیعی بو، تصادفی بر حال ایمه سدر.

«بیش ییلق پلان» تورکستانگه عادتده ن تاشقاری بر چیر-
 کینلکه تطبیق ایتلدی. توبه نده کتیردی کمز بر نیچه مثال بو چیر-
 کینلکنی وه اونک درجه سینی آچیق کورسه ته در.
 تورکستان چارواچی خلقینی یالغز بوتون مالینی وه اوی روز-
 غارینی (روزگارینی) ایمه س، حتی خاتون-بالاچاقاسینی دا «سو-
 سیالیست جمعیتی» اوچون بیریشکه مجبور ایته کن «قالخوزلا-
 شترش» نك اوزی خلقغا قانداغی آغیر بولوب توشدی...!
 قازاق-قرغزلارنک قیرغینی (پوغرومی) بله ن سالینا باشلانغان
 مشهور «تورک سیب» (تورکستان-سیریا تیسر یولی) ایسه 400 میگ
 روس موژیگینک قازاغستانغا بیرله شتریلوووی ایله بیتدی...
 تورکستانی اوز ارزاقندان محروم قیلیب، بیلگیلنگه ن مقدار
 پاختا اونومیگه گنه مقابل اولچهب بیریلهدرگن روس ارزاقینغا
 باغلاغان پاختا سیاستی...
 میگلهرچه تورکستانلینی روسیه وه او قرائناغا، ساوخوزلاردا
 مجبوری صورتده ایشله تمه ک اوچون، سورگون قیلیب اونلارنک
 بیریکه «برادریک دوستلغی وه ساویتلار اتقاقی مرکزی ایله اونک
 اطراف اولکه لهری آراسندا مدنی وه اقتصادی رابطه نك اوستورو-
 لوشی نامیغا» تورکستانگه روس موژیکلهرینی کوچوروب کتیریش.
 (بورونغی اورتا آسیا بیوروسی مسئول کاتبی زه له نسکی نك سوزی).
 تورکستانلی متخصصلهرنی تعقیب وه سورگون قیلیب، اورون-
 لاریغا تورکستان خلقی حسابیغا آمریقاندان حبشله رنی چاقروب
 کتیریش... وه سائر وه سائر...
 مه نه بونلار بولشهویکلهرنک خصوصاً «بیش ییلق پلان» دورنده
 آوج آغان «شکلچه ملی، معنچه قومونست» سیاستلهری آستندا
 تورکستان قومونستلارندان، ایچنده تاشکند قومونست دارالفنون
 مدیری وه مدرسلهری خانسوار، یونوس وه مینوبای لار که بی
 حقیقی لینینچی لهر بولغانی حالدا، پوزده 99 نك «شکلچه قومو-

آرا كورمەشلەردەن تور كىستانى قوتقارمىشى يىلگەن ھەر بىر ۋەتەنپەرۋەر ياشلىقنى آياملاردا ۋە آيرىم «ترجمان ھەم اجرا پوليسلەرى» نىڭ عىبلەرىنى موسقوا جىلادلارنىڭ اشكنجەلەرى آستىدا اوزملى روحنى ساقلاپ قالمايلىگەن حاضرىغى ياش نىسلىك اوستىگە آتماسلىقى كىرە كىدەر. چوقاي اوغلى مصطفى

* * *

تور كىستاندە انقلاب دورى (*)

(بىر ياش تور كىستانچى نىڭ خاظرە دىقترەندەن - باسماچىلىق حرىكتى تارىخىگە دائىر نوتىلار.)

II

تور كىستان مىلى حرىكتى تارىخىدە اۇڭ مەھم بىرى بولغان ۋەقە. لەرنىڭ بىرىدە شىبەسىز «باسماچىلىق» حرىكاتىدەر. تور كىستان خلىقنىڭ قىزىل روس اىمپەرىيالىزمىگە قارشو عمومى كوتەرىلىشىدەن عبارت بولغان بو حرىكت مىلى دوشمانلارنىڭ طرفىدەن قىسدا شونداى اسمەندىرىلىگەندەر. بو حرىكتىڭ روسلەر طرفىدەن كورسەتىلمەك اىستەنىدىكى كىبى اىسكى مەھومدە باسماچىلىق، تالانچىلىق بولما. سدان مەين بىر ھەد آرقاسىدان يوروكەن سىياسى، مىلى بىر حرىكت اىكەنلىگىنى خادىتات كورسەتوب قويدى. بو كون تارىخىدە «باسماچىلىق» حرىكتى دىب قىد ايتلگەن بو حرىكتىڭ تور كىستان خلىقى مىلى تويەنوسىنىڭ طغىانى، اونىڭ ياتلار خاكىمىتىغا قارشو چىقىشىنىڭ بىر كورونوشىدەن كە عبارت اىكەنلىگى دوست، دوشمان ھەر بىر كشى طرفىدەن قابول ايتلگەن بىر حىقتىدەر. بو تارىخىدەن باشلاپ تور كىستاندە تالانچىلىق مەناسىدە كى باسماچىلىقدان باشقا بىرە مىلى قورتولوش حرىكتىنىڭ بىر كورونوشى بولغان «باسماچىلىق» باردەر. بىزدە بو بىردە مەتە شو مقدس مىلى حرىكت دىمەك بولغان «باسماچىلىقدان» بىحت اىتمە كىچى بولامز.

(*) باشى «باش تور كىستان» نىڭ 25 نىچى سانىدادر.

نىست، مەناچە ملتىچى» بولوب چىقولارنىڭ سىبىنى آچىق كورسەتەدەر. بىر مەجموعەنىڭ اوقوچى تور كىستاندىلەرنىڭ تور كىستاندە خاظرە غى كوندە مەككورە جىبەسندە بولوب تور كەن كورەشلەرنىڭ سىبلە. رىنى — تولوق بولماسادا — بىزنىڭ فەكرىمىزچە، توغرى كورسە. تەدەرگەن تىللىمىزنى خاظرلارنىدا ياخشى غنە ساقلاشلارنى اىستەردىك. اوقوچىلارنىڭ مەملىكىتىمىزنى تىزلىككە قوتقارو اىشندە عملى بىر فائىدە بىرمەيدىرگەن بو «توغرى و تىللىدەن» نىمە چىقادەر، دىمەسەنلەر. طىبىعى ۋەقەلەرنى تىللىل اىتمەك ۋە حىقتىنى فاش قىلماقكە كە يور. تىمىزنى قوتقارمايمىز. لىكن، توغرى يوروتولگەن بىر تىللىنىڭ اصل اھمىتى اونىڭ بىزگە يورتمىزنىڭ قورتولوشى اوچون كوچىمىزنى قايىسى يولغا صرف قىلوويمىز لازىم اىكەنلىگىنى توغرى كورسەتەندە. دىر. چىت تائىرلەردەن بوبوك اعتنا ۋە احتىياط بلەن قورولغان خالص لىنىن مەكتىبلەرنىدە ستالىن اصولى اوزرە — يعنى «شەككەچە مىلى، مەناچە قوممونيست» بولوب تىرىپەلەنگەن تور كىستان ياشلىقدان يوزدە 99 نىڭ «ظاھىراگە قوممونيست، مەنا مىلى» بولوب چىقووى، بو ياشلىقنىڭ مىلى ۋە اخلاقى حىسنىڭ كوچلى اىكەنلىگىنى آپ-آچىق كورسەتوب توردەر. بىزنىڭ امىد باغلادىمىز نەقە ۋە مستقل مىلى تور كىستاننىڭ اىڭ امىدلى اوردوسى مەنە شو موسقوا بولشە. ۋىزمىنىڭ خىلە ۋە تىدىرلەرىگە بىرىلمەيدىرگەن تور كىستان ياشلىقىدەر. بولشە ۋىكىلەرنىڭ تور كىستاندىغى مەككورە جىبەسندەن تشویشكە تو. شولەرنىڭ سىبى حىقتەغى تىللىمىزىدەن چىقادىغان نىجەلەر: مەنە شو ياشلىققا احتىياطلى بىر صورتدە مەاملە قىلماق، اونى مىلى مەنەفەت. لەرىمىزگە خىيات قىلودە — مەاجرتەدە مەالتاسف تىز-تىز اوچرە. تىللىگى كەبى — حىقسىزچەسىگە ۋە قوبال صورتدە عىبلەمە كەدەن ساقلانماق لىزومىدەر.

تور كىستاننىڭ قورتولوشىنى ۋە مىلى استقلالىنى كوكىلدەن اىستە. گەن، فقط يورتمىز دوشمانلارغاغىنە فائىدە بىرمەيدىرگەن اىچكى اوز

خاطره نك باش قسمندە قید ایتلیدیگی کبی تورکستاندیلهدرده روس-
لنك هیچ بر طبقه سیغا قارشو اینانچ قالماغان ایدی. او اوزمقدراتینی اوز
قولیغا آلیش استقامتندە کیتمهك لزومینی کوبدن آگلاغان وه بو
نیتله مختاریتا اعلانی قاراریغا کیلگن ایدی. کورولگن تورلو
چاره لارغا رغماً قیزیل مرکز موسقوا تورکستان خلقینك آرزو وه
احتیاجی بله حسابلاشماق ایسته مەدی. او تورکستان یوقسول خلقی
نماینده لاری مزاجتلا رینی رد ایتدی. بو یوقسول خلق نماینده لاری
«انسانیتپور»، «بشریتچی»، «ملتله رنك حق وه حقوقینی تانیمش
وه اونی قورنارماققا وعد ایتمه کده» بولغان موسقوا مرکزینك تور-
اکستان خلقینك اداری مختاریتیغا راضیلغینی سورماغان ایکن
قیزیل موسقوا بو کونگی دیکتاتور ستالین امضاسی بله «کوچکوز
بولسا تورکستان ساویتلارینی اوزیگر تارقایتک، قولاک» دیب
جاواب پیردی. بونك بر پرووا قاتورلقدان باشقا بر نهرسه بولماغانلغینی
سویلهب اوتوروشکه هم حاجت یوقدر. قیزیل موسقوانك تورکستان
یوقسول نماینده لاریغا بیرگن بو جاوابی، قورالسوز تورکستان
خلقی بله تورکستانده گی روس بولشه ویکله ری آراسندا گی کو-
رده له نین حکومتینك قایسی طرفنی یاقلایدرغانینی آچیق کور-
سه تیب توردر ایدی. موسقوانك بو حرکتندە قوت آلغان تورکستان-
نده گی روس «قولونیزاتور» بولشه ویکله ری تورکستان مختاریت
حکومتیگه قارشو سوغوشچان حرکتلهرینی کوچه تیه وه 1918 نچی
ییلنك 30 نچی غینوارنده یاق مختاریت حکومتینك مرکزی بولغان
خوققد شهری مسلمان قسمینی آشلغا توتیه باشلادیلار. هر تاماندان
یوباریلغان بولشه ویک روس عسکری کوچله ری غینوارنك 31 نچی
کونی خوققدغا یتیشیب، شهرنی آغیر توپلار بله آنا باشلادیلار.
مه نه شو وضعیت قارشوسندا دهشت باسقان خلق کتله سینك عصیان
حرکتی باشلانادر. بو خلق حرکتینك برنچی باشلوغی خوققد شهر
اداره سی طرفنده ن شهر ساقچی کوچله رینك باشلوغی تعیین ایتلمش

بورونغی باسماچی ایرگه ش ایدی. ملی حرکتگه بولشه ویکله ر
طرفنده «باسماچیلق» دیگن اسمنک بیرلپیشیگه مه نه شو وه شونك
کیبی بر قانچا سابق باسماچیلارنك جبرکتگه اشتراک ایتکه نلکله ری
بولسا کیرهك. شهر ویران ایتلیب اهلایسی قیلچدان کیچیریلگه-
نده ن سوک 20 نچی فیورالده خوققد بوتونله ی بولشه ویک روس
اداره سی آستیغا کیرگن بولدی. مختاریت حکومتی آرتق بتیر-
یلگن، او حکومتی یاقلاوچی قوراللی کوچله رنك بر قسمی
سلاحسز لاندیریلغان بر قسمی ده قاجیب یوقاریدا ایضاح ایتلگن
«باسماچیلق» حرکتینی باشلادیلار. شو قادارینی آچیق ئە تیب او-
توش کیرهك، که مختاریت حکومتی بله «باسماچیلق» حرکتی
آراسندا گی رابطه آنجاق مختاریت حکومتینك روس بولشه ویکله ری
طرفنده ی یقیتیلشی حادته سینك تورکستان خلقی حسیاتینی غلیناغا
کیرمه گه وه بو صورته حرکتک باشلانیشیغا سبب بولوشندان گنه
عبارتدر. یوقسا نه بو حرکتک توزوش وه توزولوشنده وه نه ده سو-
اگرگی انکشاف وه دوامنده مختاریت حکومتینك قاتناشی بولغان.
مختاریتچیلق اوزینك قیسقاغنه دوام ایتکه ن حیاتیغا قانلی روس سلا-
حله خاتمه چیکیلگنده ن سوکده کوره ش شعاری بولا آلورلق
کوچلی بر آقیم بولماغانلغینی کورسه تدی. ایلك چیقیشندا مختار-
یتچیلقنی مدافعه ایتیه باشلاغان «باسماچیلق» بولسا طبیعی یولیه اوز
سیاسی اقلهرینی کیگه یترمهك مجبوریتنده ایدی. ذاتاً مختاریتچیلق دا
باش مقصد بولغان ملی قورتولوشغا قان توکمه سندن، هیچ بولماسا
آزراق قوربان بله ن باریش اوچون آیلغان بر حاضرلق آدیمندان-
گنه عبارت ایدی. فقط «باسماچیلق» دا ایلك دورنده خوققد شهری
حدودلهرینی آشیب اطرافنا یایلینچا بوندای بویوک بر غایه آرقا-
سندان کیتهدرگن بر حرکت اوچون لازم بولغان متشککلك، نظام
وه انتظامنی کورسه ته آلمادی. اونك اُک ضعیف نقطه سی ده شو
جهتی ایدی.

«تەھقانلارنىڭ سوڭ پارچا ئەكمەگىنى قولندان تارتوب آلماقدا بو-
لغان بىر حكومت قوتلارغا قارشو كۈرەشىپ، دەھقانلار حەقىنى قو-
تقارماقچى» بولغانىنى سويلەيدىر. فقط، ايسىزكه كۈب اوزون سور-
مەسدەن بو ايكى قورباشى اوز آرا تارتىشا باشلادىلار. 1919 نچى
يىلى محمد امين بىك ايله ايرگەش كوچلەرى آراسندا بولغان اوز
آرا كۈرەشلەر طىبعى يالغز روسلەرگە قارشو كۈرەشكە توسوق
بولوشى بلەن گنە قالماسدان مىلى قوتلارنىڭ ضعيف توشوشىگە ھەم
سبب بولدى. بو اوز آرا كۈرەش، تارتىشمالار محمد امين كوچ-
لەرىنى آتچاغنە ضعيف توشورگەنى كىبى ايرگەش تشكىلاتىنى بو-
تونلەى داغىتىدى. حتى بو مناسبتىزلكلەر نتيجهسندە ايرگەش اوز
ايشندەن واز كىچىب ساويت حكومتى خەدمەتىنى قابول ايتدى. اونك
باشىنى بىگەندە يەنە شو اوز آرا كىچىنە آلماقا ئىقدەر.

بو ايرگەش ايله محمد امين بىك آراسندا چىققان آگلاشماسلىق
ۋە تارتىشمالار يالغز تور كىستان مجاھدلەرنى گنە ايمەس، تور كىستان
مىلى حركتى بلەن قىزىققان ھەر بىر كىشىنى اندىشەگە سالاياتقان
كوڭكۈلسز بر حادىئە ايدى. بو آگلاشماۋچىلقلارنى اوز آرا بتىرىپ
دوشماتىك يونى استفادە ايتىشىگە يول بىرمەسلىك اوچون كۈرۈلگەن
بوتون تدبىرلەر، توسطلەر نتيجهسز قالدى. مسئلە نھايت محمد امين
بىكنىڭ غلبەسى ۋە بوتون فەرغانە كوچلەرىنى اوز قومانداسى آستىغا
تويلاشى بلەن نتيجهلەنگەن بولسادا عمومىتەلە حركتىك بو يوزدەن
كۈب ضرر كۈرگەنلىكى، بر قانچا مساعد فرصتلارنىڭ قاجىرىلغان-
لىغى دا انكار ايتلە آلمايدىغان آجى حەقىقتەردىر.

ايرگەشنى بىر طرف ايتىپ، آدارەنى اوز قولغا كىرتىپ آلغان
محمد امين بىكنىڭ نسبتاً قىسقا بىر زمان اىچندە بوتون قوتلارنى
تويلاپ كوچلى بىر تشكىلات حالغا كىترگەننى سويلەرگەن اونك
«آق روسلەر» دەن فائىدەلانىش نىتى، ھەر قانداى بىر مقصد بلەن

خوقندەن باشلانغان بو حركت كۈب اوزاماسدان بوتون
فەرغانەنى قابلادى. ھەر طرفدە قوزغالانچى تودەلەرى تۈزۈلدى.
فقط ھەر قورباشى اوزىنىڭ باشلادىنى تودەسى اوستندە ۋە بوتون
حركاتدا بوتونلەى سربست بولوشنى، حتى باشقالارنى بىلەشنى
اىستەدى. مەنە مىلى مجاھد كوچلەرى باشلوقلارى آراسندا كى بو
رقابت (آتۇگۈنيزم) حركتىك كوكىنى بالتالانغان عامللارنىڭ
بىرى، بىلكەدە بىر نچىسى ايدى.

مثلا مىلى حركت خوقندەن باشلانغان زمانلاردا بوتون قور-
باشىلار ايرگەشنى اوز باشلوقلارى دىپ تانىر ۋە اونك كۈرسە-
تووى بلەن حركت ايتەرلەردى. حركت خوقندەن ھېۋدەلەرنى آشىنچا
ايرگەشنىڭ مەرغىلان شەرى قورباشىسى محمد امين بىك كىبى
رقىبلەرى چىقىپ قالدى.

شونى دە ئەيتىپ اوتوش كىرەك، كەنە ايرگەش ۋە نەدە محمد
امين بىك اوز زمان باشلادىقلارى حركتىكە قىطعى ۋە سىياسى بىر خط
حركت چىزىپ، اونى آدارە ايتە آلورلىق حاضرلىقا اىگە اېدىلەر.
«باسماچىلىق» حركاتىنىڭ اىلك دورىدە آلڭ نفۇزلى شىخسلەر بولوب
سانالغان بو ايكى قورباشىنىڭ مىلى مجاھد كوچلەرنى تويلاش ۋە
اونلارنى بىر آرادا حركت ايتدىرىش كىبى تشكىلاتچىلىق ساحەسندە
كۈرسەتكەن لياقتلارغا رغماً اوز فەمالىتلارنى زاماندە ساويت حكوم-
مىلى بلەن بىر نچە تاپقىر آگلاشىپ اونك خەدمەتىگە كىرمەك يەنەدە
عەينى درجەدە قولايلاقلارنى تاشلاپ چىقىش كىبى حركتلەرى بو
سىياسى حاضرلىقنى بوقلىغىنى كۈرسەتوب تۈرەردىر.

ايرگەش خوقندەن شەرى آدارەسى تاماندان شەرى ساھىبلارنىڭ
باشلۇغى تەيىن ايتلگەن چاغلاردا مەرغىلان شەرىنىڭ قورباشىسى
محمد امين بىك ايدى. ايرگەش مختارىت حكومتىنىڭ روس بولشە-
ۋىكلەرى طرفدەن بىقتىلوۋى، خوقندەن شەرىنىڭ وىران ايتلمەسى
سوڭدا مختارىتچىلىق فەكرىنى مدافىئە ايتمەك شەرى بلەن اورتاغا

بولسادا ساویت حکومتی بلهن یاراشیب اونك خدمتینی قابول ایتش کیمی یا گلیشلقلارغا کیر گه نینی ده قید ایتب اوتوش کیرهک. ایر گه ش-محمد امین بیک تاریشمالاری زماننده فەرغانه ده شیر محمد بیک، خالخواجه، محکم حاجی، رحمانقول، آمان پالوان، محی الدین بیک وه باشقا بر قانچا آناقلی قورباشیلاردان ههر بری میگلهرجه غیرتلی تورکستان ییگیتهلهرینی اداره ایتمه کده ایدیلهر. تیمور اوغلی

لاستیک قوغور چاق

موسقوا بولشه ویکلهزی تورکستانده بوتون انقلاب جبهه سنده یه گیده ن قورقولی موفقیتسز لکهر گه یولو قماقدادرلار: تورکستانده ایندیگه چه حقیقی لینینچیلک دپ آتاب کیلگه ن نهرسه لهرینک حقیتمده «تروتسکیچیلک»، «سلطانعلیچیلک»، «چوقایچیلق» وه «قاسم-چیلق» ایکه نلگی آگلاشیلوب قالغان (پراودا ووستو کا» 20 نچی یانوار). عجبا کیم وه قایسی عامل لینین یولینی بوزوب عکس انقلاب-بچیلغعا نه یله تروب یوبارغان؟ تورکستان غازیتالارینک یازدیغینا کوره فرقه باش چیز یغینی بوزغوجیلار قاتارندا برنجی اورونده ساویتلار اتقاقی مرکزی اجرا قومیته سی ره یسه لهرنده ن بری وه اوزیکستان حکومتینک اوز گهرمه س رئیس بولغان معلوم فیض الله خواجه اندی تو-ره در. فیض الله خواجه 1926 نچی یلدا «بوخارا انقلابی تاریخگه دائر» اسمنده تورکجه وه روسجه بر کتابچه یازوب، او کتابده عموماً تورکستانده وه خصوصاً بوخارادا ملی شعورنک انکشافی خصوصنده «جدیدچی» لهرنک ترقی پرورانه ههم انقلابی روللارینی آیریچا کورسه توب اوتکن ایدی. بو جهتده ن ایندی فیض الله خواجه نی ههر بولشه ویک ههر آدمدا سوکمه کده. اونی اُلک کوب سیقیشترغان، اورتا آسیا پیوروسی باشلغی باومان بولدی (باوماننک

شو یلغی برنجی تاشکند شهر فرقه قونفرانسنده غی معروضه سیفا باقیلسین). فیض الله خواجه کوب پشیمان قیلماقدا وه هیچ بویاق (رنک) آیاهاسدان خلق قارشوسندا اوز اوزینی قارالماقدا لدر. بیچاره «ره ئیس جمهورا» خلق قارشوسندا اوز «قوسوغینی» اوزی یمهک مجبوریتنده قالوب توروبدر.

«جدیدچیلک» وه «جدید» لهرنک انقلابدان اول تورکستانده خلقنی معاصر ترقیات یولینا سالیش میداتندا کوب که تته روللار اویناغانلقلاری ههر بر تورکستانیکه ییگیلیدر. «جدیدچیلک» نک مه نه شو روسیه چارلق حکومتی علیه گه خلقنک ملی تویغوسینی قوزغاتقانی وه روس ایمپریالیزمی مأموری بولغان بوخارا امیریگه قارشو ترقی پرورانه قوزغالیشلار یاراتقانی اوچون «جدید» لهر روس حکومتی وه خصوصاً بوخارا امیری طرفنده ن تعقیب ایتلیر ایدیلهر. جدیدلهر حقیتمده بونلارنی یازماقدان مقصدیمز اونلارنی ایدیتا-لیره ایتمهک ایمهس، یالغز او زمانغی حقیقتنی تصدیق نه یلمه کدر. فیض الله خواجه نک کتابچه سی ههم شو مفهومده یازیلغان ایدی. اونک اوز کتابچه سنده قیلغان اساسی خطالارینک ایگ مهمی، تاریخی حقیقت خلافتی اولاراق جدیدچیلکنی معناً روس بولشه-ویزمی ایله یاقینلاشترماقنی تجربه قلووی ایدی. جدیدچیلک — خصوصی ملکیتنی، شخصی جریتنی وه هیچ بر صنف آیرماسی قوماسدان ههمه اوچون تیگ سیاسی حریت تازیماق که بی بوتون مطلوب خصوصیت وه صفتلارغا ایگه بولغان ساغلام ملی-ترقی پرور بر حرکت ایدی. بولشه ویزم ایسه بو مزیتلهرنک ههمه سینی انکار وه رد ایتهدر. بولشه ویکلهر نقطه نظرجه جدیدلهر روس ایمپریالیزمینک مأمورلهری، بولشه ویک تیلی بلهن نه تیکه نده، جدیدلهر «قومپرادر بورژوا» (*دان یاشقا بر نهرسه ایمهس. مه نه ایندی، وقتیله بوخارا

(* «قومپرادر» (Komprador) بورژوا» دپ، هندستان کیمی مستملکه وه ختای کیمی یاریم مستملکه اولکله ره ده ایمپریالیست سرمایه دارلار ایله بیرلی خلق آراستندا دلالتی وظیفه سینی اوتوب یورگوچی بیرلی عنصرلارنی آتایدلرلار.

گناھكار مأمورلەرنى اخلاقاً نە درجەدە توبەن توشۇرگەن ئىكەنلىكى ئەرگە حىرت ایتىمەسلىك مەمكىن ايمەس. فرقه چیز یغندان چیقشدا دفعەلەرچە قارالغان فیض الله خواجە، ایندی: «بو فرقه چیز یغینی بوزوشغا قارشو بولشەویکچەسیگە کورەشمەك» نى طلب ایتب سوز سويلەیدر.

باياقیش فیض الله خواجەنك سويلەمەك مجبوریتندە قالدینی یاغانلارینك درجەسینی کورسەتمەك اوچون اونك نطقندان بعض پارچالارینی بو یردە کتیرەمز. فیض الله خواجە «جدید» لەر حقندە شونداى دیدر: «1917نجی ییل انقلابندان سوڭ اونلارنك (جدید-لەرنك) یالغز بر قىسمى غنە، هەمدە فقط آرزغە وقت بزلە برابر یور-دیلەر. اما سوگرا دان، انقلابیمز نك تیرە گلەشوی درجەسندە جدید-لەر بارغان ساری اوز عكس الانقلابچی یوزلەرنی کورسەتە باشلا-دیلا. جدیدچیلک وه جدیدلەر بورژوا ملیتچیلگی عكس انقلابی مفکوره چىسى حالغا ئەیلەندیلەر؛ ایشچی، دهقان وه شهر فقراسی-نك بولشەویك فرقهسى رهبرلگی آستندا انکشاف ایتمە کدە بولغان انقلابی کورەشیگە قطعی صورتدە قارشو کیتدیلەر.»

«1917نجی ییل انقلابندان سوڭ فقط آرزغە وقت بولشە-ویکلەر برابر یورگەن» وه سوگرا «اوز عكس الانقلابچی یو-زینی کورسەتکەن جدیدلەر» نك قایسی جدیدلەر ایکەنینی بز یاخشی یلەمز. 1918نجی ییل یازندا تورکستان بولشەویکلەرنەن قاچقان وه اووزینك «عكس الانقلابچی یوزی» سایەسندە بولشەویکلککک ایک ظالم دوشمانی اورنبورغ آنامانی دوتوف طرفدەن عفوایتلگەن جدید، مەنە شو فیض الله خواجە افندینك اوزی ایدی. ایندی، 1932نجی ییلدە عینی فیض الله خواجە، گویا اوزی دە 1917نجی ییلدە بولشەویك بولغان ایمش کەبی «بز بولشەویکلەر»، «بز نك بولشەویك فرقهمز» دىب یلدچیلەب اوتوروبدر!...

ملی ترقیپور حرکتینك باشلانیشندا فعال صورتدە قاتناشقان، حتی جدیدچیلک ایله بولشەویزم آراسندا «معنوی کوپروک» سالماق تەشبیگە کیریشکەن سابق جدیدچی فیض الله خواجە، بوکون ایسکی روس ایمپەریالیزمینك مأموری، «قومپرادور بورژوا» نك وکیلی بولوب تانیلب اوتوروبدر. بونی فیض الله خواجەنك اوزی دە اعتراف ایتەدر!...

یومروق سپورچیلاری (Boxeur لەر) نك مشق قیلغانلارینی هیچ کورگەنکز بارە؟ اونلار قارشولاریغا لاستیکدان (رەزینەن) آدم شیکللی کەتتە بر قوغورچاق قویورلار؛ یومروق سپورچی-لاری بوتون کوچلەری بلەن بو قوغورچاقی یومروققلارلار. قوت غورچاق سەندە لەب کیتەدردە، سوگرا یەنە ایسکی وضعیتندە توقتاب قالددر. بو یول بلەن سپورچیلار اوز عضلەلارینی کوچەتیرلەر؛ فقط لاستیک قوغورچاققا هیچ بر نەرسە بولمایدر. فیض الله خواجە وه بوگا اوخشاش جانلی «قوغورچاق» لار اوستندە بولشەویزمینك قیزیل یومروقچیلاری دا عینی «ژیمناستیک» نى اجرا ایتمە کدەدرلەر. قیزیل یومروقچیلار فیض الله خواجەنى تورکستاندە خاتن-قیزلار یوزینی آپیش وه بیر اصلاحاتینا منفی قاراش مناسبتیلەدە «اوردیلار» ایدی؛ ایندی اونى «جدید» لگی اوچون اورماقدا؛ وه یوزیگە تو-کورمە کدەلەر. فیض الله خواجە ایسە بو یومروققلارغا خوددە لاستیک قوغورچاق کەبی، اصلا آغیرلق سیزمەسەن وه حتی هیچ حقارتدە تویمەسەن بو یون ایگیب کیلمە کدە. وه یەنە بو لاستیک قوغور-چاققا اوخشاب فیض الله خواجە دائما عینی اوروندە — اوزبیکستان حکومت رەئیسلیگندە وه ساویتلار اتقاقی اجرا قومیتەسى رەئیس-لە رندەن برى مقامندە توروب قالماقدادر...
جانای

بو مقاله یازیلپ بیتدیکنەن سوڭ بز فیض الله خواجەنك توبە نطقینی آلدق. بو نطقنى اوکورکەن موسقوا بولشەویکلەرنك اوز

فیض‌الله خواجه، 1917 نجی ییلدان آنچاغنه کین، ههمده حاضرغاچا ایگه‌الله کیلدیگی بویوک وظیفه‌لرده بولغانی حالدا، ینه کوب وقت «عکس‌الانقلابچی جدید» اولاراق قالغان ایدی. اونک یوقاریدا کورسه‌تلگن کتابی‌ده بورونغی «عکس‌الانقلابچی جدیدچیلگی» نك بر عکس صداسنده عبارتدر.

اوز قیزیل خوجاینلارینک «مغفرت» یگه ایریشمک اوچون فیض‌الله خواجه «اوقتوبر انقلابی تورکستانگه روس سونگو (نیزه) لهری اوچنده کیلدی» دیگن فکر نك چیت اولکده‌گی چوقای افدیله‌ر وه اونک تورکستانده‌گی متفقله‌ری تامانیدان تارقایلغان. نلغینی سویله‌یدر. («پراودا ووستوکا» 29 نجی یانوار).

بز تشویقاتمزنک تورکستانده‌گی موفقیتینی خلق قارشوسندا تصدیق ایتووی اوچون فیض‌الله خواجه‌غا تشکر ایتشندی‌ده آرتقچا دیب ییله‌مز. چونکه تورکستانده اوقتوبر انقلابینک عملگه کیلدیشی توغروسنداغی حقیقتنی بوتون تورکستانلیله‌ر، او جمله‌ده‌ن فیض‌الله خواجه‌نک اوزی‌ده، کوب یاخشی ییلیرلەر.

اوقتوبر انقلابینک تورکستانده قانداغی یاییلغانلانی حقدنه بولشه. ویکلەر طرفنده کوبگنه اثر یازیلغان. بز اونلاردان برنجی اورنده، بو خصوصداغی معلومات بلن آنق روشده آشنا بولوب وقعهلرنی اوز بیرنده تدقیق ایتکه‌نده‌ن سوڭ یازیلغان، گه‌ئورگی سافارف کتابینی کورسه‌ته‌مز. سافاروف اوز کتابنده: «تورکستانده ساویت حکومتی بولشه‌ویک فرقه‌سی ایمه‌س، بولشه‌ویک فرقه‌سینی

ساویت حکومتی یازاندی» دیب یازادر. بورونغی عکس‌الانقلابچی جدید فیض‌الله خواجه‌نک «بزنک فرقه‌مز» دیب آتاب یورگن بولشه‌ویک فرقه‌سی ایسه، مه‌نه شو سافاروفنک سوزلهریگه قاراغاندا (اونوتولماسون که سافاروف 1919/20 نجی ییللارداتورکستانده بولشه‌ویک فرقه‌سی مرکز قومیته‌سینک خصوصی وکیلی صفتده

ایشله‌گن برآدمدر) «اکثریتله منصبیستلەر، فریلدا قیچیلار (آواتو-ریستلەر) دان بوه عادی جانیلاردان عبارت ایدی». (فیض‌الله خواجه افندی اوزینی بزگه 1917 نجی ییلداناق بولشه‌ویک ایتوب ناتماق ایسته‌سه، عجبا او، سافاروفنک دیدیگی بو اوچ جنس بولشه‌ویکدن قایسی بریگه منسوب ایدی؟) بوندان باشقا، تور-کستان بولشه‌ویکلهرینک باشلانی بولغان توپولین اوز فرقه‌سینک رهبر-لهرینی چار حکومتی خفیه پولیسی (اوخرانقا) خده‌تنده‌ن بولغانلق بلن عیبله‌گن ایدی...

تورکستان ساویتلارینک 3 نجی قونغرهمسی تورکستان محنتکش-لهری و کیللهرینی حکومت تشکیلاتیگه قاتناشودا رد ایتکن ایدی. لینین وه فرقه مرکز قومیته‌سی تورکستانده‌گی روس بولشه‌ویک-لهریگه تورکستانلی محنتکشلهرینی نه کمه‌ک (نان) بلن تأمین ایتلش خصوصنده روسلهرله-بر حقوقده توتوش توغروسنده التماس قیلیب مکتوب یازغان ایدی. اوقتوبر انقلابینک بوتون بو «نعمت» لهری مگر بوگون فیض‌الله خواجه‌نک فکرینچه تورکستانلیله‌رنک اوقتوبر انقلابینی یاراتیشدا فعال صورته‌ده اشتراک قیلغانلقلاریغا بر دلیل وه بو اشتراک نك نتیجه‌سیمی‌در؟...

یوق، فیض‌الله خواجه افندی، سز یالغان سویلیسز. بو کونگی قیزیل خوجاینلاریگز سزنی تورکستانلیله‌ر حقدنه یالغان سویله-مه ککه مجبور ایتمه کده‌درلەر. حقیقتاده حالگز آغیر... بونگلکه برابر آیاما قعا آرزیمایسز. «تیلهب آغان آرونک ئیهمی بولماس!» ج.

* * *

ساغلام فکرگه قارشو بولشه‌ویک هجوھی

قومونیزم «عقیده» سینک باش احکامندان (دوغمه) - dogme لارندان) بری — قومونیزم «بین‌الملل» مارشندادا یازیلغانی که‌بی

— انسانلق دۇنياسىنىڭ ياراتقۇچىسى بۇتون قورۇلۇشلارنى ۋە ئونك
مدىتىنى تۈپەندەن بوزۇپ يېقىتۇپ، يېرىگە «سوسىيالىزم قورۇلۇشى»
ۋە «پرولىتار مدىتى» ياراتماقتۇر.

روسىيە بولشەۋىكىلەرى بوگا ئىمىتال (سىمبول) اولاراق اوراق
بلەن بالغا (چەكپىچ) رىسمىنى بايراقلارغا قويۇپ ئالغاندان سوڭ،
ھەم قورال كوچىلە ھەمدە روسىيەدەن ئايرىلماق اشتياقىدە بولغان
غىر روس مىلتلەرنى قىزىقتۇرغان «مىلتلەرگە تام. استقلال بېرىش»
كەبى يالغان ۋەدەلەرلە ھەر يېردە ھۆكۈمىتى اوز قوللارغا اوتقۇ-
زۇپ آلۇپ، يوقارىداغى احكاملەرنىڭ «بوزۇپ يېقىتىش» ماددەسىنى
بەجەرىشكە باشلايدىلار.

بونلار بر تاماندان «دۇنيادەگى بۇتون مىلتلەرنىڭ بىرلىكى
ۋە مىلى استقلالى» شىعارى اوچۇن پروپاگاندا يۈرۈتدۈكلەرى خالدا.
دىگر بۇرقدان اوز حاكىمىتلەرى ئستىداغى غىر روس مىلتلەرگە
قارشو عىنلە ايسكى چار ھۆكۈمىتنىڭ مستىملەكچىلىك سىياسىتىنى تىقىپ
ايتۇپ، مىلتلەرگە آزادلىق بېرىش بر ياقدا تورسون، «آزادلىق»،
«استقلال» سوزلەرنى آغزىغا ئالغانلارغا دەشت ۋە اولوم بېرىدىلەر
ۋە بېرمە كەدەرلەر.

موسقۇا بولشەۋىكىلەرنىڭ بو فاحش مستىملەكچىلىك ۋە مىلى
امىحا سىياسىتلەرگە ئاڭ يامان بر صورتدە يولۇققان بر اولكە بار
بولسا اوده سوگىلى يۈرتىمىز توركىستاندۇر. موسقۇا قىزىل ايمپىرىيا-
لىستلەرى اوز امىحا ۋە تخرىب عملىياتلارنى توركىستاندە ۱۴ يىلدان
بەرى. — مىلى، مدنى، سىياسى، اجتماعى، اقتصادى... خلاصە
ھەر ساحەدە يۈرۈتمە كەلەر. خىلقنىڭ بار يوغىنى تالاب اونى بو-
قسوللاشتۇردىلار؛ مەملىكىتنىڭ آبادانلىغىنى، خوجالىقلارنى تىماما روسىيە
فائىدەسىگە صرف ايتىمە كەلەر؛ مىلى مەكتىپ ۋە مەدەنىيەتنى يوق
قىلدىلار، اونىڭ حىقىقى مىلى خادىملەرنى اعدام ۋە سورگون ايتىدىلەر؛
دىنى مۇسسەلەرىمىزگە لىتىن ھىكلىنى تىكدىلەر؛ بو فاحش اجرا-

آتالارنى خالادا دوام ايتدىرمە كەلەر. ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

لكن، روسىيە بولشەۋىكىلەرى، خىلقنى سىفالىتنىڭ سوڭ درجە-
سىگە كىتىرىپ اونىڭ مادى مدارىنى قورۇتماقدا ايسەلەردە، بۇتون
كوچەنلەرگە رغما، مىلى روح، مەنۇيات ۋە حىسات ايله علاققەدار
خىصوصلاردا خىلقنىڭ كوچلى مقاومتىغا اوچراب، ايسىتەدىكلەرىدەك
«مظفر» بولا آلماي تۈرەدەرلەر. اونلارنىڭ بۇتون قوت ۋە تىقىقلا-
رىغا رغما خىلقنىڭ مىلى شىعار قىلغەسىنى بوزالماسلىقلارغا امىندىرمىز.
تۈبەندە درج ايتىلگەن فقرەلەر بو ادەمىزنىڭ توغۇرلغىنى كورسەتەدۇر.
موسقۇا بولشەۋىكىلەرى مەملىكىتدە موجود مىلى روحدە يازىلغان
بۇتون ئثرلەرنى كۈبەن يىغىپ يوق قىلغاندان ۋە بو روحدە ئثر
يازۇچىلارنى ئولوم جىزاسىلە قورۇتۇپ مەن ايتكەندە سوڭ قولى
قلم توتە بىلكەنلەرنى «ذوق» لارغا اوغۇن «پرولىتار» ئثرلەرى
يازىشقا مەجبور ايتكەنلەر ۋە بو اصول بلەن بر نىچە رسالە ۋە مەكتىپ
درسىكلەرى «ياراتقان» لار ايدى. فقط، بوگون بولشەۋىك مەخسۇ-
لى بو «پرولىتارچا» يازىلغان ئثرلەردە ھەم «مەكتىپلىك» روحى
تاپىلىپ قالغانلىغىنى كورۇپ تورۇبىمىز.

«تۈركمەنىستان» غازىتالارنىڭ يانوار نىسخەلەرنىدە كورۇلدىگە
كورە اوشبو يىل يانوار باشلارنىدا عشق آباددا بولۇپ اوتكەن 8
نچى عشق آباد شىر فرقه قونفرانسىدا پوپوق نامىدا بر بولشەۋىك
بۇرقدان تۈركمەنىستان قومۇنىست فرقهسى مەركىزى قومىتەسىنىڭ
ايشلەرى خىقدە نەپائىدە اوزون بر مەروضە اوقولغان. بولشەۋىك
پوپوق اوز مەروضەسىدە فرقه مەركىزى قومىتەسىنىڭ بۇتون فەالىت
ساحەسىگە عائد اوزوندىن اوزاق سۈيەلەرگەن، «ئاڭ-پىلم» ۋە
«مەفكۈرە مەيدانىدە كۈرەش» خىصوصىدە از جىملە توركىمەنچە يازىلغان
ئثرلەر اوستىدەدە توقتاب اونلاردا «مەكتىپلىك» ۋە «تۈركچىلىك»
فكر ۋە روخلەرى بار ايكەنلىگىنى كورسەتكەن ۋە اونلارنىڭ بۇرلى
ايكەنلىگىنى بىلدۈرىپ درخالى يوقايتىلۇلارنى ۋە مۇئەللىملەرنىڭ «اون

عیبله رینی اعتراف ایتشله رینی وه «خطا» لارینی توزه تیشله رینی قطعی صورتده طلب ایتکه ن.

پوبوق نك بو چقیشدان «الهام» آغان» بولشه ویک «اوشاق» لارندان سلطان نیاز اسمنده بریسی درحال «قیدیریش» غا باشلاغان وه نتیجه ده «سوسیالیزم قورولوشی» دورنده ساویت مؤسسله رینك اوز تشبث وه یارده مله ریله وجود گه کتیریلگه ن «قیزیل قوشون» الفباسینی، «2 نجی، 3 نجی اوقویلی اوجون اوقو کتایی» نی وه «قولخوز حرفلگی» نی تاپقان. سلطان نیاز «تورکمه نستان» غازیتاسندا «کتابه سین» دیب یازغان سلسله لی مقاله له رنده بو اثرلر حقنده غایت انائی بر ده موغوژی ایله تنقید یوروتوب اونلارنی ضررلی تاپادر وه «مؤلفله رینك توبه ایتوله رینی وه یا گلیشلارینی تو- زه توله رینی» طلب قیلادر. «سینچی» نك یازوویغا قاراغاندا: «قیزیل قوشون الفباسی» بیکیجان طرفندان یازیلغان، «تورکمه ن لیت» (تورکمه نستان ادبیات قومیسونی بولسا کرهك) نك 146 نجی سان رخصتی بله ن تورکمه ن آتلی عسکر قطعه سینك سیاسی بولومی قاراماغی آستندا تورکمه ن دولت نشریاتی تامانندان باسیلغان. «سینچی» گه کوره بیگیجان، «قاچان ساوولار اول قارا قیش» دیب قیشنی بولشه ویکلر، کیله چهك یازنی دا بایلار قیلیب، بایلارنك صنفی خیری اوجون تشویقات یوروتکه ن انقلاب دوشمانی قول محمد وه وفالارنك (*) اولوغ شاگردی ایمش.

«قیزیل قوشون الفباسی» مؤلفی بیگیجاننك بولشه ویکلر نك امانسز هجوم وه غضبله ریگه اوچراشیغا سبب، اونك کتاینده مه نه شو توبه نده گی شعرنك باسیلغان لغیدر:

(*) بو وفا، «باش تورکستان» نك اوتکه ن سانداغی «تورکستانده بولشه ویک وحشیلگی» سراوحه لی معلوماتی یوبارگان «بالچی» نك حقیقی اسمیدر. باشقارما.

اوبامز

مه نم که ونم کونده ن کون شاد بولار
شیشوب داشوب، آزاد بولسا اوبامز.
بوتون عرم لذت بولار، ناد بولار
نادانلقدان آزاد بولسا اوبامز.
پالچیق تاملار میر آستندان چیقسالار،
په نجه ره لر گونه قارشو باقسالار،
همه بیرده ئەله کتیریک یاقسالار
اکوب سونیم کشاد بولسا اوبامز.
یاقشی بولار کیگ یوللار دوزولسه،
پاتقالارا داشلی قوملار دوکولسه،
چولگه چولگه سه روی آغاچ ئە کیسه،
هونلار بولار، اوستاد بولسا اوبامز.
اوبامزدر دیریلیگک اوجاغی،
جنت بولار هر طرفی یاز چاغی،
سوچو بولار بالی، سوتی، قایماغی،
الایقلدز کوپ — یاهاواسا اوبامز.
دایجان سینک باشا بارسون اوجاغک،
دولو بولسون قیشدا، یازدا بوستانک،
آیدین بولسون بیرک، یوردک، یاناغک،
شاد یاشارم خوشوقت بولسا اوبامز.

عجباً بولشه ویکلر گه بو شعرنك قای پیری یاقماغان؟ دیگه ن
سؤالنک اکیلیب چیقیشی طبیعیدر. «سینچی» گه کوره بو شعر
دهقانلارنی، قیزیل قوشون منسوبله رینی «قولخوزچیلق» فکرنده ن
آینتوب «خصوصیتچیلک» گه تشویق وه موشتومزولق فکرینی ترویج

ئاندا «قىزىل پروفەسور» لار يتوشكەننى سۆزلەشنى باشلىدى. قۇلۇپلار ئامبىرى رەدرلەر. يونس وە مېنوباي لارغا تاشكند قومونىست دارالفنونى مدرسكى عنوانى پىرىلەشنى مۇناسىبەتلىك بولشەۋىكلەرنىڭ قانداق بايرام قىلغانلارنى خاۋىر يىمىز دەرد. بۇ ئىككى قىزىل مۇدرس وە بىردە آبىزوف ھەم بىكىتىمىر موسقۇا بولشەۋىكلەرىگە ساۋىتلار اتقاقتىڭ غىر روس اولكەلەرنىڭ لىنىيىچىلىكنىڭ مۇھىملىكىنى كۆرسەتمەك اوچۇن جانلى دىل يىرنە خىدمەت قىلار ايدىلەر.

ايندى، لىنىن مۇكىتىڭ بۇ جۇجەلەرى قانانلارنىڭ اچۇب مۇستقل علمى ياراتۇچىلىق (خلاقىت) يولىغا توشدىلەر. آبىزوف، بىكىتىمىر وە يونس اوچى بىرلىككە «جھان خوجالىق مۇجەلسى» نى وە مېنوباي ايسە «سىياسى اقتصاڭ درسلىكى» نى تۇزدىلەر. توركىستان دارالفنونلارنىڭ طلبە وە مۇسۇلىتلى وظيفەلەردە بولغان توركىستانلىقلار اوچۇن يازىلغان بۇ توركىچە كىتابلەردە، يوقارىدا اسملەرى ئەپتىلگەن تورت قىزىل پروفەسورنىڭ تاماماً «بورژوا مۇفكۇرەسى اسىر-لىگندە» بولغانلارنى كۆرۈنۈپ قالغان. سالايوف اسمندە بىرىسى مېنوباي نى توغرىدا توغرى عكس الاتقلاپچى «سلطانلىچىلەر»، «چوقا-چىلار» وە «سعدالله قاسمىچىلار» لە بىر فۇكرە بولغانلىق بىلەن قارا-لايدىر («پراودا ووستوكا» 20 نچى يانوار). (مېنوبايغا اورتا آسيا پىوروسى باشلىق باوماندا ھۇجۇم قىلغان) («پراودا ووستوكا» 24 نچى يانوار). آبىزوف، بىكىتىمىر ھەم يونس لارنى ايسە ب. واحد اسمندە بىرىسى تۇپياتوغرى «تروسكىچى وە فالىشفيكاتور (ساختە-كار)» دىپ آنايدىر. («پراودا ووستوكا» 22 نچى يانوار).

لىنىننىڭ ايكى صادق طلبەلەرى عنوانى بىلەن شھادەتنامە آلمان بۇ توركىستانلىق قىزىل پروفەسورلارنىڭ عىيلەرى نىمەدەن عبارت ايكە. نىگىنى بۇ بۇ بىردە كۆرسەتۈپ اوتتمە كىچى مۇ: بىرنىچىدەن اونلار «دەقۇلۇنيزاسيون» نظرىيەسىگە، يعنى سرمايەدار دولتەلەر مۇستملكە (قۇلۇنى)لەرنىڭ اوز باشىغا مۇستقل مىلى صناعتگە مالك وە ختى

ايتەر ايمىش؛ «اوبا»غا اهمىت بىرمەك، اوگا باغلانماق بايلارغا مۇخسۇس عادت ايمىش... كىتابنىڭ ھەر بىرنە مۇتچىلىك، توركىچىلىك فۇكرىنى تارقانلارغا سوزلەر بار ايمىش...

بۇ شىرنىڭ بولشەۋىكلەرگە ياقماغانغا بويۇك وە توغرى بىرگە سبب بار: بۇ شىر توركىستان دىھقاننىڭ وە مۇم توركىستان خلقىنىڭ تام يۇرەگندەن سۆيلەيدىر: I — او، بولشەۋىكلەرنىڭ وەدە قىلدۇقلىرى ئەلە كىرىككە، تاش توكۇلگەن يوللارغا، پالچىقلى تاملار اورنىغا بىنچەسى كۈنگە باققان اويۇلەرگە ايكە بولۇنى تىلەيدىر. ھىچ بولماغاندا ايسكىسى كەبى بىر-ياناغى، اوى-سكەسى، باغ-باغچاسى بولۇۋىنى؛ اويندە اشىق، اود، آوقات؛ باغ-بوستاندا آبادلىق، آغىلدا حيوان بولۇۋىنى اىستەيدىر.

بولشەۋىكلەر توركىستاندا 14 يىلدا بىر خلقى، مۇخسۇس دىھقانلارنى «سوسىالىزم جىتى» وەدەلەرى بىلەن آلداب كىلدىلەر؛ نىچەدە ايسە «جىت» بىرىگە جىھنم ياراتدىلار وە بۇ جىھنمىڭ عذابى، دىھىتى كۈندەن كۈنگە آرتماقدا. ساۋىتلار خلقى زىيانلەرگە بى سۇرماقدا. بۇ شىر خاۋىرى آجى حىقىقتى سۆيلەپ بولشەۋىك-لەرگە اوز وەدەلەرنى ايسلەتۈپ تۇردى. مەنە بۇ جىھتدەن اوگا-سزلىق تۇيغان وە ختى صبر كاسەسى تۇلغان، خلقىنىڭ مۇمى قوز-غالىشىندا قۇرغۇن موسقۇا بولشەۋىكلەرى بىر-ايكى يىل ايلگەرى اوزلەرى يازدىرغان وە جىتى قىدىر ايتكەن كىتابلەرنى بۇ كۈن سۇلتان نىياز كەبى جاھل «سېنچى»لەرى واسطەسىلە قارا-لاب يوقانماقغا تىرىشادىلار.

«بورژوا مۇفكۇرەسى اسىرلىگندە»

موسقۇا بولشەۋىكلەرى توركىستاندا قومونىستىق مۇفكۇرەسى (ايدىئولوژىيىسى) خقندە سۆيلەركەن توركىستانلىقلارنىڭ اوز آرا-لار-

آروپا سرمایه‌دارانی وه صنعتی بله رقابت قیلا آلورلق خصوصی ملی سرمایه‌دارلقا ایگه بولغان مستقل اقتصادی بر بارلق حالغا ئەیله نووی ممکن ایگه نلگی فکریگه طرفداردارلار (*).

ایکنجیدن، تاشکند قومونست دارالفنون قیزیل پروفه سور-الاری ساویت آداره سی آستنداعی تورکستانک حاضرغی وضعیتینی مارقسیم نقطه نظرندن تیکشیریب کوروب اونک «ساویت حکو-متینک پاختا مستملکه سی» حالغا ئەیله تریلیب یوباریلغانلی قناعتیغا کیلگه نلهر.

«پراودا ووستوکا» بو توغوردا قهر وه غضینی توکمه کده. بو غازیتانک قناعتیغا کوره «قیزیل پروفه سورلار ملیتی عکس-الاقلاب دسته لهرینی — سلطانعلیچیلهر، چوقایچیلار، قاسیمچیلار وه باشقالارنی — اورنا آسیادا ساویت حکومتیگه قارشو قورال-لا ترمقادارلار».

تاشکند غازیتاسی خاطر جمع بولسون. تورکستان ملی کوچ-لهری لینین جوجه لهری تامانیدان «قورالانو» غا هیچ احتیاج حس ایتمه یدرلهر. بز روس بولشه ویزمینک قیزیل مکتبله رنده تریه تاپقان یونوس وه مینوبای لارنک تورکستانده روس پروله تاریاتی دیکتا-

(*) «ده قولونیزاتسیون» (Decolonisation) نظر به سی برنجی دفعه او-لاراق ایگ بویوک هند قومونستلارندان وه قومونست بین المللینک 2 نجی قونفره-سی اتناسنده ملی وه مستملکه مسئله لهرنک تهزینی تاپارلاشدا لینینک ایگ یاقین فکرداش وه یارده مچیسی بولغان (Roy) تامانیدان اورتاغا آتیلغان ایدی. بو مسئله یوزنده روی قومونسترن (قومونست بین المللی) دهن قولغان وه موسقوادان قاجوب بیقیماق بله محقق اولومدهن قولغان ایدی.

عینی نقطه نظر ایکنچی بر بویوک هند قومونستی آبونی موحارجی نک «اینگلته ره وه هندستان» اسملی (1929 نجی ییلدا موسقوادا دولت نشریاتی طرفندهن باسیلغان) کتابنده درج ایتلگه ن. شایان دقتدرکه موحارجی نک بو کتابی اوزینک 1926 نجی ییلدا موسقوا قیزیل پروفه سورلار اینستیتوتونده سویله گن درسله رندهن توزولگه ن ایدی. موحارجی نک بو کتابیگه دائر یازیلغان تنقید «انقلابی شرق» مجموعه سینک 8 نجی نسخه سنده باسیلمشدر. باشقارما.

توراسی طبیعتینی بیلگیله شده بزنگ سلاحمز بله ن قوراللانیب چیشلارینی کورمه کله، طبیعی، پهك قووانامز. بولشه ویکله رلینینچی «عالم» لارنک «لینین فرقه چیزغی» غا قارشو بزنگ «عکس الاقلابی» سلاحمز بله ن قوراللانماقغا مجبور ایتکن اصل عاملنی بر آز اویلا سالار ایدی...

بو سیله ر بزگه آشکاردر: تورکستانلی یاش قیزیل پروفه-سورلارنک تورکستانده «لینین فرقه چیزغی» قارشوسیغا قورال آادرغان «سلاح آمبارلاری» تورکستانده گی ساویت تجربه سینک اوزانگه سیدر.

* * *

تورک غازیتاچیلغی

I

ایلمک تورک غازیتاسی سانالغان «تقویم وقایع» نک برنجی سانی 1831 نجی ییل اوقتوبر سوگندا استانبولده چیقانیدان، 1931 نجی ییلنک برنجی سانی تورک غازیتاچیلغی یوز یاشیغا کیردی. بو مناسبتله غازیتاچیلق تاریخی وه اونک تورک ٹولکه لهرنده باشلا-نیشی حقنده قیسقاچا معلومات بیریب کیتمه کچیمز.

برنجی، غازیتا نه دیمه کدر؟

«Gazetta» ایتالیانجا بر سوز بولوب، بو 16 نجی عصرده وه نه دیک ده گی بر چاقاغا بیریلگه ن اسمدر. وقتیله بو چاقاغا بر نسخه غازیتا ساتیلار ایدی. بو سوزنک ایتالیانجا زاغیزغان معناسنده-گی «Gazza» کله سندهن چیقانلغینی سویله گه نلهر هم آز ایمه سدر.

«Gazza» («زاغیزغان») آوروپالیلارچا ایزمه لك تمنايدر. تاریخی وثیقه لهر غازیتاچیلقنک پهك اوزون وه ایسکی بر تاریخگه ایگه بولغانلغینی کورسه تدر. پاریس نک اُلک آتاقلی لوورا (Louvre) موزه سنده ساقلانماقدا بولغان وثیقه لهردهن، میلاددهن

— 1828 ده — يارمىسى تور كچه ، يارمىسى عربچه اوللا-
راق مصرده چيققان «وقايح مصريه» نى ايلك تورك غازيتاسى
ديب قابول ايتمهك ايجاب ايتهردى. حالبوكه او زمانكى
مصر واليسى محمد على پاشانك استقلال دعواسيگه كيريب
تورك دولتى منفعتيگه مخالف حركت كورسه تكه نلگى
سويله نيب «وقايح مصريه» تورك غازيتاسى قاتارندان چيقتا-
ريليب توروبدر.

* * *

بايراغم!

(سوگ تهرور مناسبتيله)

ايل قانيله چيزيلگن

مه نليگيمنك تمثالى!

اير ياليله توقولغان

معدمنك خر قهسى!

او قانلى ساسيق له تته نى

تپيكيه ب هم پارچا لاب ،

تيكوسيدور سلاملاب

او ايمانلى ايل سه نى!

ساقچى او دائم سه ننگه ؛

بر قوليدا بار بومبا ،

او بريده مشعله ،

قالقانى دا مفكوره!

ايلتهر.

استانبول - 1932 - مارت .

«يه شي توران» توركجه - فينجه آيلىق غازيتادر . لاتين حرفلريله
چيقتاريلادر . آدرهسى :

Läntinenpuistikatu 38A — Tampere — Finland

ايكچى دفعه اولاراق 15 نچى عصر سوگندا و نه ديك ده چيچك
آچا باشلايدر. و نه ديك اورتا عصر تجارت حياتده يوكسهك اورون
توتور و بوتون دنيا اينقسا شرققا عائد يه گيلكلر اوچون مهم بر
منبع سانالار ايدى. وقتيله بوتون دنيانى قيزيقتراغان تورك محاربه-
لهرى ، روماداگى پاپاس دائره سيله ويانه ده گى قيصر سراينده بو-
لوب تورگن بوتون حادثه لهر و نه ديك ده «Notizie scritte»
حالندا باسيلار و «Gazetta» المانان بر چاقاغا ساتيلار ايدى.

توغروسى آروپالنى مؤلفلر ايلك باسما غازيتانك آروپانك
قاي بيرنده و قاجان چيققانلغى حقنده گى ادعاده بوكونگه چه
برلشه آلمانلار. كوب مؤلفلر آروپانك ايلك باسما غازيتاسى
اولاراق 1605 نچى ييلندا آنورس (ييلچيقتا) ده چيققان
«Nieuw Tijdingen» ديگن غازيتانى كورسه تهرلر. حتى 1605 نچى
ييلغى آنورس محاصره سى ائناسنده قورقوب و چوچوب كيتكهن
خلقى جسارته تيريش مقصديله Abraham Varboeven نامندا بر
مطبعه چينك تاريخ و نومروسز تارقاتقان بر ورقه سيني آروپانك
ايلك غازيتاسى اولاراق قابول ايتكهنلر هم كوبگنه كوروله در.

ايلك تورك غازيتاسى چيققان استانبول گه مطبعه چيلىق كيبي
غازيتاچيلىق دا فرانسزلارنى تقليد يوليله كيلمشدر. فرانسده ايسه
ايلك غازيتا 1631 نچى ييلي 30 مايدا Théophraste Renaudot ديگن
بر دوكتور (طبيب) طرفندن چيقتاريلمشدر. اسمى ده «La Gazette»
ايدى (*). ديمهك كوب جهتلهرده فرانسنى تقليد ايتكهن توركيه ده
تورك غازيتاچيلىغى فرانسده دن تام ايكي عصر (1631—1831) سوگ
باشلامشدر. (بيتمه دى) توقتامش اوغلى

ايسكهرمه :

تيل جهتيگه باقيلسا «تقويم وقايح» دان اوچ ييل ايلگه رى

(*): بو غازيتا 1762 نچى ييلنك بر نچى غينوارندان باشلاب «Gazette de France»
آتلان و شو نام آستندا بوكون هم كونده لك اولاراق چيقيب توره در.

استقلالچی قازاچیلار

(« حر قازاچیلار مجموعه سینک 100 نجی سانئ مناسبتله)

« استقلالچی قازاچیلار » ، یعنی بز که بی ، روسیه دهن ، دولت حالندا آیر یماق ایسته گن قازاچیلارنک بار ایکه نلگینی بیلدیره در گن بو کله لر کوب تور کستان لیلله رنگ قولاقلاریغا قیزیق ایشیتلسه کیره ک . قازاچیلار دهشتلی یاقین بر ماضیدا ایسکی روس حکومتنک قامچی ، نیزه وه قلیچدهن مرکب ئه لله قاندا ی جانلی بر « جزا ما کنه سی » دیب تصور ایتیلیرلر ایدی . روس چارلغی ، امید ایتهمز ، ابدی اولاراق یوقالدى . اونکله برابر ایسکی قازاچیلق دا بیتدی . ایندی بز قارشومزدا روس جهانگیر لگیگه خدمتکارلک رولندان واز کیچگن یه کی بر قازاچی کوروب تورهمز . دون وه قوبان که بی ایگ بویوک قازاچی ولایتلری بولشه ویکلر حکومت باشیغا کیلر کیله س در حال اوز یورتلر نده اوزلهرینک تماماً مستقل دولتله رینی قورماقغا باشلادیلار . بو قازاچی - لارنک وکیللری آوروپاغا کیلیب بو بیرده بویوک دولتله ر ندرنده دون وه قوبان استقلالیتی نک تانیلوویغا تیریشدیلار ؛ بونلار اوزلهرینک ملتله ر جمعیتیگه تام حقوقی اعضا اولاراق آلنولارینی سورايدرلار .

دون وه قوبان قازاچیلاری اوز یورتلر نده یالغز موسقوا بولشه . ویکلر یگه قارشو ایمه س ، حتی روس آق قوشونلاریغا دا قارشو محاربه قیلدیلار . اگر گینیرال ده نیکین نک آق قوشونی قازاچیلارنک کوچله - رینی که میرمه گن بولسایدی بولشه ویکلر دون وه قوباتی او قادار تیز یه که آلماس ، حتی هیچ یه گمه گن بولورلار ایدی . تروتسکی ده شو فکرده در .

قازاچیلارنک اوز یورتلر نده گی مغلوبیتلری مهاجر تده گی قازاچیلارغا دا تأثیر ایتمه ی قالمادی . اونلارنک بعضیلاری (کونینچه « ایسکیلر ») ایندی ده فده مراسیون دستوری (فورمولی) بیلهن بو

بالغان ایسکی بویوک روسیه قوچاغیغا قایماق طرفداریدرلار . بویوک قازاچیلار نامیری بر کوپچیلک تشکیل قیلادرغان قازاچی باشلغی وه نفرلر نده ن عبارت دیگر بویوک بر قسم ایسه قازاچیلار استقلالی غایه سینک ترقیسی وه چوقورلاشدیریلیشی یولی بیلهن کیتمه کده در .

بو جریاتنک ناشر افکاری ، چه خوسلر و اوقیا پایتختی « پراغ » دا هر او بش کونده چقیب تورگن وه شو 10 نجی مارتدا 100 نجی سانینی نشر ایتکن « حر قازاچیلق » (« Вольное Казачество ») مجموعه سیدر . سیاسی عقیده فرقلاریغا قاراماسدان بوتون روس مهاجرلری وه روسیه چی قازاچیلار آراسندا « حر قازاچیلق » مجموعه سیگه قارشو آچیق صورتده دوشمانچیلق حسی وه معامله سی توپولماقدادر . لکن بوگا قاراماسدان « حر قازاچیلق » اوز ایشیگه تباتله دوام ایتمه کده . « حر قازاچیلق » نگ پروگرام وه غایه سی : قوبان ، دون ، ته ریک ، آستراخان ، اورال وه اورنبورغ قازاچیلارندان مرکب بر « قازاچیا » دولتی یاراتماقدر . استقلالچی قازاچیلار آراسندا بو پروگرامغا پره نسپ اعتباریله ایمه س ، عملی تطبیق جهتده ن ، یعنی پروگرامنک آستراخان ، اورال وه اورنبورغ قازاچیلارینا تطبیقی نک امکانشز ایکه نلگی فکر یله ، قارشو بوغانلاردا بار . بز ، قازاچیلارنک بو ایچکی « عائله وی » مناقشه - لاریغا قاریشمایمز . بزنگچون مهم بر نه رسه بار بولسا اوده قازاچیلق استقلالیتی مسئله سینک پره نسپ اولاراق اورناغا قویولوشیدر . بزنگ اوپلاویمز چا قازاچیلق استقلالیتی یالغز دون وه قوبان چیگه ره لری ایچنده گنه وجودگه کیلسه ده ، دیگر قازاچیلارنک دا بونلاردان عبرت آلوب اوزلهریگه ایسکیسی که بی « روس ولایتلری » حکمنده ایمه س ، روسلر نده ن تمامیله باشقا ، خصوصی منفعتلرگه ایگه بولغان آیریم بر شکل نظریله یاقیشلاری کفایت قیلادر . شبهه - سزدر که اوز استقلالیتی آلالمای قالغان قازاچیلار اوچون بوندان سوگرا اعتبار وه نفوذ مرکزی موسقوا وه یا روسیه بولماسدان

باشیغا قویوب مه نه شو ختای جمهوریتچیلهریگه قارشو حرکت
ایتمه کچی در.

فلسطین مسئله سی اطرافندا

آوروپا غازیتا لارندا فلسطین ده بر عرب دولتی قوروب، او
پرده گی یهودیلهر اوچون بو دولت ایچنده ملی اقلیتلهر حقوقی
تأمین ایتمه ک فکری بار ایکه نلگی خبری تارقاتیلدی. فلسطین مسئله-
سینک بوندای شکلده حل ایتلیشی، یهودیلهرنک معلوم «بالفور بیانتا-
مه سی» که اساساً فلسطینده یهودی دولتی قورماق حقدنه غی امید-
لهرینک سوگه توشووی دیمه ک بولور. خبردار دائره لهر فلسطینده
مستقل عرب دولتی پروژه سینیی دیکابر آیندا قدوس شریفده بولوب
اوتکهن اسلام قونغرهمی نتیجه لهرنده بریدر دیب سویله یدرلهر.
بو خبر یهودیلهر آراسندا بویوک هیجان توغدوردی. اینگلته ره-
ره نک سوک یملار یورگوزوب کیلگهن سیاستندن ناراضی بولغان
سیونیسیت یهودیلهر بو مناسبتله پاریسدا فرانسه نک آناقلی سیاسیلهری
— ناظر وه مبعوثلهری —، ژورنالیلستلاری، آدووواتلاری وه
ادیبلهرینی هم اجنبی سفیرلهرینی دعوت قیلیب بویوک بر قونفرانس
تعین ایتمه نلهر ایدی. سیونیست یهودیلهرنک بو قونفرانسدا مقصدلاری
بوتون دنیاگه، خصوصاً اینگلته ره وه عربلهرگه سیونیستلهر آرقا-
سندا فرانسه که بی بویوک بر تایانیچ بار ایکه نلگینی کورسه تمه ک
ایدی. اوتکهن فیورال آیندا پاریسک بر بویوک سالوندا توپلانغان
بو قونفرانس سیونیست یهودیلهرنک امید ایتدیکلهری که بی بولوب
چیقما دی. قونفرانسدا نطق سویله شگه وعده بیرگهن فرانسوز سیا-
سیلهرنده ن یالغز برگه کیشی حاضر بولغان؛ باشقالاری ایسه —
ناظر، مبعوث، آدوووات، ژورنالیسیت وه ادیبلهر، اجنبی سفیر-
لهری — ههر تورلو بهانه لهر بلهن قونفرانسغا اشتراک ایته آلماسلق-
لارینی یلدیرگه نلهر وه قونفرانس سیونیستلهرنک کوتکهن نتیجه-

مستقل قازاچی دولتی بولغوسیدر.

حر قازاچیلق استقلاللی غایه سی یولندا کوره شوچی «حر
قازاچیلق» مجموعه سینیی یوره کدهن تبریک ایتمه مز. * * *

مانجوریادا

یابون قوشونلارینک موقییتی نتیجه سنده مانجوریا، مغولستان-
نک ده بر قسمینی ایچیگه آغانی حالدا، اوز آلدیغا مستقل دولت
اعلان ایتدی. بو یه گی مانجوریا دولتی باشیغا، 1912 نجی ییلی
تحتتدهن توشوریلگه ندهن بهری ته نزمین شهرنده یاپونیا حمایه سی
آستندا یاشاب کیلگهن بورونگی ختای ایمپراتوری (بوغدوخانی)
پوئی قویولدی. یه گی حکومت یاپونیاغا یاقیندان باغلیدر. مانجوریا
حکومتی اوز عسکری کوچینی توزگونچه، انتظام ساقلاب تورمه ک
اوچون مملکتینک آیریم قسملهرنده یابون عسکرلهری توره جه کدر.
بو یه گی وضعیت ختای اوچون بویوک قینلقلار توغدورماقدادر.
بورونگی ختای بوغدوخانی مانجوریا دولتی باشیغا قونوب آغاندان
سوک اوز بابالارینک میراثی بولغان عموم ختای ایمپراتورلنی تحتینی
اوزیگه قایتاروب آلیش اوچون حرکت ایتمه سدهن قالماسا کیره ک.
ایکنجی یاقدان، بو کونگه جه ختانی جمهوریت شکلنده اداره
قیلیب کیلگهن ختای ملی انقلابچیلهری (هومیندانچیلهری) بو
ارتجاع ته لکه سی قارشوسندا تینچ اوتوره آلماسالار کیره ک. دیمه ک،
بونسزده مملکتده آز بولوب کیلمه گهن ایچکی قاریشیقلقلار کو-
یه یه چه کدر.

شونی ده قید ایتوب اوتوشنی لازم تاپماز که، وقتیه ختای
ایمپراتورلغینی قولاتوب، اورنیغا جمهوریت اعلان ایتکهن ختای
ملی انقلابچیلهری — دو قنور سون یات سینین باشدا بولغانی حالدا
— یاپونیا طرفندان مادی وه معنوی یاردهم آلوب کیلگه نلهر ایدی.
ایندی ایسه یاپونیا سابق ختای ایمپراتوری پوئی نی مانجوریا دولتی

مصطفى بيك 7 نچى نوپا بىر دە پارىسدا گى فىنلاندىا سفىرى واسطە-
سىلە فىنلاندىا خارچىە ناظرىغا مراجەت ايتكەن ايدى. محترم فىن
سفىرى مصاحبە اتناسندە فىنلاندىاغا قاجوب كىرگەن ساويت تەجە-
لەرى اوچون فىنلاندىانك معين محمللەرنە گنە ياشاماق مجبورى
بولوب مملكت ايچندە سربست يوروب توروش اونلارغا منع قىلغنا-
نلغىنى سويلەگەن وه بزنگ مراجەتمز يوزندەن يوقايدى اسملەرى
ذکر ايتلگەن توغانلاريمزغا قولايلىق كورسەتمەك خصوصندە اوز
طرفندان دا حكومتىگە يازاجاغىنى بىلدىرگەن ايدى.

شويىل باشندا فىنلاندىا سفىرىنك باش محررمز مصطفى بيككە
يازغان 70 نچى نومرولو رسمى بر مکتوبندە فىنلاندىا داخلىە نظارتى
طرفندان عثمان ايس ميرزا اوغلى، كىنجە احمد امت اوغلى وه
حاجى احمد سارى اوغلىنك مجبورى ساقلانوب تورگەن يىرلەر-
ندەن بوشاتلوب فىنلاندىا ايچندە ايستەگەن يىرلەرگە باروب تو-
روشلەرگە مساعده قىلغانلغى خبر يىرلگەن ايدى. بوندان باشقا،
باش محررمز مصطفى بيك فىنلاندىا اسلام محلهسى ادارەسى اعضا-
لارندان ظهور ظاهر بيككە دە مذکور يورتداشلاريمز حقتە مکتوب
يازغان وه ظهور بيكەن قناعت ايتەرك جواب آغان ايدى. مثلاً:
ظهور بيكنك اوتكەن يىل 9 نچى دىكابر دە يازغان مکتوبندە اونلار-
غا ياردم توپلاماق اوچون بر اعانە ليستەسى توزوب فىنلاندىانك
مختلف شەرلەرنە گى اسلام آغا-اينىلەرگە يوباريلغانلغى خبر يىر-
يلگەن ايدى.

بز فىنلاندىاداغى قارداشلارمزنك بويوك تهلەكەلەر كىچىرىب
قاجوب چىقغان يورتداشلاريمزغا يازدم يىرىب توروشلەرگە اينانامز.
«ياش توركستان» مجموعەسى اوزنك فقير قاساسندان
ايشىز قالغان توغانلاريمز اوچون ظهور ظاهر بيك واسطەسىلە ايكي
يوز فرانسوز فراتقندان عبارت كىچىك بر اعانە يوباردى.

لەرنى بىرمەسدەن تارقالغان.

فرانسوز سياسىلەرىنك سيونىست قونفرانسىغا قاتناشمى قالغان
لارىغا سبب اينگلەتەرە ايله فرانسە مناسباتىنى ساووتماسلىق وه فرانسە
مانداتى آستداغى سورىە مهم اصلاحات عرفەسندە ايكەن فرانسە
ايله عربلەر آراسىنى بوزماسلىق فكري بولسا كىرەك دىب تخمين
ايتەدرلەر.

«سولوفكى» دان فىنلاندىاغا قاجوب چىققان

اوج توركستانلى حقتە

بوندان ايكي يىل اول سورگون يىرى «سولوفكى» دان
فىنلاندىاغا قاجوب چىققان اوج توركستانلى قارداشمزنك وضعىتە-
رى حقتە فىنلاندىادا چىقىب تورگەن «يەگى توران» غازىتاسى
ادارەسىلە «فىنلاندىا اسلام محلهسى» آرالارندا بر آز آگلاشيلماوچىلىق
كورونوب قالدى. («يەگى توران» سان 3، «ياگا مىللى يول»
سان 3). بو وطنداشلاريمزنك فىنلاندىادا يىرلەشتىرېلووى ايشندە
وقتىلە بز هەم قاتناشقان ايدك. اوتنگچون يوقايدى ذكر ايتلگەن
غازىتا ايله اسلام محلهسى آراسنداغى بو آگلاشيلماوچىلىقك بر طرف
ايتلىشىگە ياردمى بولور اميدىلە (آگلاشيلماوچىلىق حقتە تفرعاتگە
كىرىشمەسدەن) اوز طرفمزدەن قىلغان تشبىمز وه اونك تىجەسى
حقتە قىسقاچا معلومات يىرىب اوتوشنى لازم تاپامز.

اوتكەن يىل اوقتوبر ايندا عثمان ايس ميرزا اوغلى، كىنجە
احمد امت اوغلى وه حاجى احمد سارى اوغلى ناملارندا اوج تور-
كستانلى فىنلاندىادان بزگە مکتوب يازوب اوز حاللارندان شكايت
ايتكەن وه مجبورى صورتدە ساقلانوب تورگەن يىرلەرنەن چىقا-
روب آلئولارىنى اوتونگەن ايدىلەر. بز بو مکتوبنى آغانندان سوڭ
«ياش توركستان» ادارەسىنك تابشوروى بويىچە باش محررمز

بەرلین دارالمنك توركستان حقننده مهم بر قونفهرانسى

ياقیندا توركستانگه باروب كیلگن بئرلین دارالمنونى مؤرخ لهرندن پروفهسور دوكتور شتهلین (Stählin) 8 نچی مارتدا کیچ ساعت 8 ده بئرلین دارالمنونىك "Auditorium maximum" آتالغان ائك بویوك درس سالوندا توركستان حقننده مهم بر قونفهرانس بوردی. بو قونفهرانس آلمانیا حكومتی رئیسى اورونباسارى وه مالیه ناظرى دوكتور دیتز و ه رفیقه سینك تشبئائیله یوقسول بالالارنى آشاتو فائده سیغا ترتیب ایتمشدی. بویوك وه كیچ سالون ساعت 7⁴⁰ ده باقلىق تولگن ایدی. تیگله وچیلهر آراسندا دولت اداره لهرى، معارف، مطبوعات، صنایع وه باشقا یوكسهك دائره لهردهن مهم شخصیتلار بار ایدیلهر. پروفهسور شتهلین معروضه سینك باشندا اوزینى توركستان سیاحتیگه تشویق ایتكهن عامللارنى سانارکهن ساویت ده پلوماسینسینك اجبى-لهرنك توركستانگه بارولاریغا قارشو كورسهته یاقان مشكلاتدان ده بحث ایتدی. 25 آمریکا وه اینگلیز سیاحلاری بلهن اورنوبورغ-تاشكند، «تورك-سپ» وه تاشكند-قیزیل شهر خطلهرى اوستنده وه تیوره گنده گى بویوك وه تاریخی شهر لهرده سیاحت ایتكهن تاریخیچى پروفهسور شتهلین بو تیمیر یوللارنك تاریخی وه حربى، سیاسى، اقتصادى اهمیتلهرى توغروسنده معلوماتلار بیره ركهن چار روسیه-سینك توركستانده باشلاغان مستملكه سیاستینك ساویت حكومتى طرفندان اكمال ایتلمه كده بولغانلغینى دا آیریچا اظهار ایتدی. معروضه نك ائك قیزغین بحثی ده توركستان، سمرقند، بوخارا وه مورو شهر لهرنده گى تاریخی آثار حقننده ایدی. پروفهسور شتهلین علمى اساسلارغا تايانغان ایضاحات وه سیاحتی اتناسنده بر گه کیلتر-گن رسملهرله توركستانك آینقسا معمارلق، اویمها وه رساملق صنعتلهرنده تاریخدا مهم بر اورون توتكهنلگینى وه باى بر خزینه بولغانلغینى اثبات ایتدی.

توركستانلله رنك بورونخى عسکرلگى وه بیر سوغاریش اصول-لارى حقننده ده گهرلى معلوماتلار بوردی. ایكى ساعتدهن اوزو-نراق چوزولگن بو معروضه تیگله وچیلهر تاماندان كوب آقیشلاندى.

* * *

توركستان خبرلهرى

پاختا تايارلاشدا موفقیتسزلك

توركستان ساویت غازیتالاری پاختا تايارلاش ایشلهرنده كورولگن موفقیتسزلك مناسبتیله «انقلابی قایغو» لاریلله تولغان. توركستانك قازاغستان دان باشقا قسمله رنده 10 نجى یانوارغا قدار تیریلگن پاختانك مقداری ییلق پلانك اوچدهن ایکیسندن هم آز (% 63,9) توركستانك آیریم «جمهوریت» لهرنده ایسه تیریلگن پاختا مقداری توبه نده گچه در:

ئوزبیکستان - یوزده 62,9؛ توركه نستان - یوزده 79,6 (بو بالغاندر. حقیقته ایسه بوندان كوب آز. مثلاً: «توركه نسكایا ایسكرا» غازیتاسینك 16 نجى یانوار ساندا یازیلغانیغا قاراغاندا توركه نستانده 8 نجى یانوارغا قدار ییلق پلانك یوزده 56,67 سى گنه تیریلگن) تاجیکستان - یوزده 66,7. قیرغزستان - یوزده 56,3؛ قارا قالپاق ولایتی - یوزده 66,7 («براودا ووستوكا» 14 نجى یانوار)، قازاغستاندا ایسه 5 نجى یانوارغاچا تیریلگن پاختا مقداری یوزده 77,2 در. («ساویتسكایا ستهپ» 8 نجى یانوار).

«براودا ووستوكا» نك 17 نجى یانوار نسخه سنده گى رقله رغا كوره توركستانك قازاغستاندان باشقا قسمله رنده گى 151 پاختا منطقه سندهن یالغز اوچ گنه سى پلاندا بیلگیله نكهندهن آرتق پاختا تیرگن. بو اوچ منطقه: «مؤمن آباد»، «بهودى» وه «قارلق» دن عبارت در. یالغز برگنه «هاواس» منطقه سى پلاننى تولوق به جه رگن. 41 منطقه پلانك

بر آلمان عالمینک تورکستان حقنڭده مهم بر قونفهرانسى

ياقیندا تورکستانگه باروب کیلگن بهرلین دارالفنونى مؤرخ لهرندهن پروفهسور دوقتور شتهلین (Stählin) 8 نجى مارتدا کیچ ساعت 8 ده بهرلین دارالفنونینک "Auditorium maximum" آتالغان اُك بویوک درس سالوتندا تورکستان حقنڭده مهم بر قونفهرانس بیردی. بو قونفهرانس آلمانیا حکومتى رئیسى اورونباسارى وه مالیه ناظرى دوقتور دیتریخ وه رفیقه سینک تشبثانیله یوقسول بالالارنى آشاتو فائده سیغا ترتیب ایتمهشدى. بویوک وه کیچ سالون ساعت 7⁴⁰ ده یاقلیق تولگن ایدی. تیگلّه وچیلر آراسندا دولت اداره لهرى، معارف، مطبوعات، صنایع وه باشقا یوکسهك دائره لهردهن مهم شخصیتلار بار ایدیلهر. پروفهسور شتهلین معروضه سینک باشندا اوزینى تورکستان سیاحتیگه تشویق ایتکهن عامللارنى سانارکهن ساویت ده پلوماسیونک اجنبى-لهرنک تورکستانگه بارولاریغا قارشو کورسه ته یاقان مشکلاتندان ده بحث ایتدی. 25 آمریکا وه اینگلیز سیاحلاری بلن اورنوبورغ-تاشکند، «تورک-سیب» وه تاشکند-قیزیل شهر خطلهرى اوستنده وه تیوره گنده گى بویوک وه تاریخی شهر لهرده سیاحت ایتکهن تاریخی پروفهسور شتهلین بو تیمیر یوللارنک تاریخی وه حربى، سیاسى، اقتصادى اهمیتلهرى توغروسنده معلوماتلار بیررکهن چار روسیه-سینک تورکستانده باشلاغان مستملکه سیاستینک ساویت حکومتى طرفندان اکمال ایتلمه کده بولغانلغینى دا آیریچا اظهار ایتدی. معروضه نك اُك قیزغین بحثى ده تورکستان، سمرقند، بوخارا وه مورو شهر لهرنده گى تاریخی آثار حقنڭده ایدی. پروفهسور شتهلین علمى اساسلارغا تايانغان ایضاحات وه سیاحتى ایتاسنده بر گه کیلتر-گهن رسملهرله تورکستاننک اینقسا معمارلق، اوپما وه رساملق صنعتلهرنده تاریخدا مهم بر اورون توتکه نلگینى وه باى بر خزینه بولغانلغینى اثبات ایتدی.

تورکستانلېلهرنک بورونغى عسکرلگى وه پىر سوغارىش خبەرلرى
لارى حقنڭده ده گهرلى معلوماتلار بېردى. اىكى ساعتدهن اوزو-
نراق چوزولگهن بو معروضه تیگلّه وچیلر تاماندان کوب
آلتیشلاندى.

* * *

تورکستان خبەرلرى

پاختا تايارلاشدا موقیتسنرلک

تورکستان ساویت غازیتلاری پاختا تايارلاش ایشلهرنده کورولگهن موقیتسنرلک مناسبتیله «انقلابى قايعو» لارییلن تولغان. تورکستان نك قازاغستان دان باشقا قسملهرنده 10 نجى يانوارغا قادار تیریلگهن پاختانک مقداری ییلق پلاننک اوچدهن ایکیسندهن هم آز (% 63,9) تورکستاننک آیریم «جمهوریت» لهرنده ايسه تیریلگهن پاختا مقداری توبه نده گيچه در:

ئوزبېکستان - يوزده 62,9، تورکمنستان - يوزده 79,6 (بو يالغاندر.
حقیقتده ايسه بوندان کوب آز. مثلا: «تورکمنسکایا ايسکرا» غازیتاسینک
16 نجى يانوار ساندا يازیلغانیغا قاراغاندا تورکمنستانده 8 نجى يانوارغا
قادار ییلق پلاننک يوزده 56,67 سى گنه تیریلگهن)، تاجیکستان
- يوزده 66,7. قيرغزستان - يوزده 56,3، قارا قالپاق ولايتى - يوزده
66,7 («پراودا ووستوکا» 14 نجى يانوار)، قازاغستاندا ايسه 5 نجى
يانوارغاچا تیریلگهن پاختا مقداری يوزده 77,2 در. («ساویتسکایا
ستهپ» 8 نجى يانوار).

«پراودا ووستوکا» نك 17 نجى يانوار نسخه سنده گى رقلهرغا کوره
تورکستاننک قازاغستاندان باشقا قسملهرنده گى 151 پاختا منطقه سندهن
يالغز اوچ گنه سى پلاندا بیلگیله نگهندهن آرتق پاختا تیرگهن. بو اوچ
منطقه: «مؤمن آباد»، «بهبودى» وه «قارلق» دهن عبارت در. يالغز
برگنه «هاواس» منطقه سى پلاننى تولوق به جهرگهن. 41 منطقه پلاننک

يارىمندان - اوچدەن بىرگەچە ، 7 منطقه تورئىدەن بىرئىدەن دە آز ،
«بايسون» ، «قىزىل چار» ، «اورگوت» ، «غەللە آرال» وە «پىنجىكىنت»
منطقەلەرى بىللىق پىلاننىڭ اوندان بىرئىدەن ھەم آز پاختا تىرگەنلەر .

30 پاختا ساوخوزندان (ساويت خوجالغىندان) يالغز ايكىسى
گنە پاختا تىرىش پىلانىنى بەجەرە بىلگەن («پراودا ووستوكا» 18 نجى
يانوار) . قازاغىستان قىسمىندە 16 پاختا منطقەسىندەن يالغز 4 گنەسى
پاختا تىرىش پىلانىنى اورنىغا كىتىرگەن . شونى دە اونونمەسلىك كىرەك كە
بو رىقلەر تىرىلگەن پاختانى گنە كورسەتەدر . بو تىرىلگەن پاختادان
قاجاسىنىڭ حكومتگە تابشىرىلغانلىقى حقىندە ساويت غازىتالارى ھىچ
بىر مەلومات بىرمەى اوتەدرلەر . ساويت غازىتالارىنىڭ پاختاچىلار قولندا
پاختانىڭ ياشىرىلىب ساقلانوب قالووى ، ھەم يولسۇزلىق وە تىقلىيات اىشلە-
رىنىڭ يامان حالدا بولغانى نىجەسىندە پاختانىڭ زاوودلارغا يتوشدىرىلە
آلمى قالووندىن شكايت ايتولەرىگە قاراغاندا ساويت حكومىتىنىڭ امىد
ايتىدىكى پاختا مىقدارىنىڭ يارىمى گنە قولغا كىرگۈزە بىلگەنى تىخىمىن
ايتلەدر .

ساويت قوئوپىراتىفلارنىدا

توركىستاندە مال نىرخىنىڭ قانداى انكەنلىگىنى بىلمەك اوچون اھل
آكرام اوغلىنىڭ تاشكىند شەر فرقە فعاللارى قورولتايىندا سويلەگەن
نطقىنى بىر كوزدەن كىچىرىش كىرەك . اھل نىڭ دىدىگىنچە : «بىر ايشچىلەر
قوئوپىراتىفلاردا ايك يامان ايتكىنىڭ بەھاسى 70 سوم ؛ مال ياغىنىڭ بىر
كىلوسى (2 1/2 قاداغى) 14 سوم 10 تىن .»

تاشكىند ايشچىلەر آشخانىسىندە مال ئەتى نىڭ آزلغىندان بولسا كىرەك ،
اھل تونغوز (چوچقا) آسراش ھەم تونغوز ئەتى تايارلاشنى تىكلىف ايتە-
در . («پارت رابوتنىك» جىمىوعەسى ، دىقابر 1931) .

Yach Turkestan

Mars 1932

(Le jeune Turkestan)

No. 28

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokai-Oghly**

يوليمزغا توغرى كىلگەن بوتون يازولار اوچون مجموعه مزنگ يىتلەرى
آچىقدىر. باسماغان يازولار قايتارىلماس.

آبونه شرطلەرى:

يىللىغى 4 دولار، آلتى آيلغى 2 1/4 دولار، اوچ آيلغى 1 1/2 دولار

سايغىلى اوچوچىلارغىز

«ياش توركستان» نى اوزگىرگە او قوش يىلەن قانىقماي،
اونى باشقالارغا ھەم او قوتوش اوچون ھەر تامانغا تارقاتقىز.
توركستان چىگەرەلەرىگە ياقىن يىرلەردە ياشاۋچى اوچوچى-
لار يىمىزدا مجموعه مزنى يورتمزگە كىرگىزىشكە كوبرەك حرەكەت
ايتمەكلە بزگە ياردمە ايتسىنلەر.

«ياش توركستان» توركستان مىلى استقلالى دوستلارندان
مادى ۋە معنوى ياردمە كوتەدىن. اعانە بىرۋچىلەرنىك اسملەرى
مجموعەمز صحىفەسندە باسلاجاقدىر. باشقارما.

مجموعەمزگە تىۋىشلى ھەر تورلى يوللانمىلار اوچون آدرەس:

Moustapha Tchokai-Oghly

48bis rue Parmentier

Nogent s. Marne (Seine)

France